MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE MARAMUREŞ
SERIA „COLECȚII MUZEALE”

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE MARAMUREŞ
SERIA „COLECȚII MUZEALE” II

MINERIT ŞI CIVILIZAŢIE ÎN MARAMUREŞ

CAROL KACSÓ

LUCIA POP

BAIA MARE 2010

Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
SERIA „COLECȚII MUZEALE”
Volumul II
Editor serie: **Viorel RUSU**

Publicația a apărut cu sprijinul **Administrației Fondului Cultural Național**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Minerit şi civilizaţie în Maramureş / Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş ; coord.: Carol Kacso, Lucia Pop. - Baia-Mare : Eurotip, 2010
ISBN 978-606-8170-43-5

I. Kacsó, Carol (coord.)
II. Pop, Lucia (coord.)

069(498 Baia-Mare):622

Fotografii: **Zamfir ŞOMCUTEAN**
Tehnoredactare: **Florin POP, Oana LEŞIU**
Coperta: **Minerva LUCA**
Coperta 1: Opaițe de mină, secolul XIX
Coperta 4: Desen tehnic, secolul XIX (detaliu)

Traducere rezumate: **Raluca PASCU**

© 2010 - Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
© 2010 - Carol Kacsó
© 2010 - Lucia Pop

DATE CU PRIVIRE LA ISTORIA MINERITULUI DIN MARAMUREŞ

CAROL KACSÓ

Minereurile neferoase şi sarea reprezintă, fără îndoială, cele mai importante bogăţii naturale ale Maramureşului. Evoluţia comunităţilor locale a fost strâns legată de exploatarea şi valorificarea acestor bogăţii.

Excepţionala dezvoltare a civilizaţiei din nordul Transilvaniei, mai ales în a doua jumătate a mileniului II î.e.n., a fost în conexiune directă cu practicarea unui minerit intens al sării, cuprului şi aurului, fiind fructificate nu numai resursele de la suprafaţă, ci şi unele aflate la adâncime nu prea mare în pământ. Numeroasele depozite de bronzuri şi tezaure de aur descoperite în Maramureş, cu precădere în regiunea Ţibleşului, dar şi obiectele şi instalaţiile găsite în saline sunt mărturii ale activităţii miniere din epoca bronzului, efectuate deja de grupuri specializate. Existenţa acestora a putut fi documentată prin obiectele cu specific minier şi metalurgic puse în lumină în mormintele epocii, apariţia lor ducând şi la concluzia că anumite ritualuri de cult erau destinate doar unor astfel de grupuri.

Dispariţia zăcămintelor de minereuri exploatabile cu tehnologia vremii a dus la abandonarea mineritului pentru o perioadă de cel puţin câteva secole în cursul mileniului I î.e.n., consecinţa fiind şi parţiala depopulare a zonei.

Problema momentului cronologic al reluării activităţii miniere în Maramureş este extrem de controversată. Unii cercetători, în special de la sfârşitul secolului XIX, începutul secolului XX, au încercat să atribuie romanilor lucrările miniere vechi de la Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic etc. Mai nou se vorbeşte despre mineritul practicat de dacii liberi, fără a fi abandonată întru totul ideea prezenţei efective romane în zonă.

Deşi recent au apărut mai multe descoperiri în Maramureş, inclusiv în Baia Mare, care se datează în perioada secolelor II-IV e.n. şi care atestă o locuire destul de intensă în apropierea graniţelor provinciei romane Dacia, activitatea economică a comunităţilor acestei perioade rămâne în continuare puţin cunoscută, iar eventualele mărturii ale unei activităţi miniere lipsesc.

Despre locuirea din epoca postromană în Maramureş există, de asemenea, puţine date şi nu se cunosc nici un fel de vestigii care ar putea fi puse, eventual, în conexiune cu vreo exploatare minieră.

Primele date certe cu privire la mineritul din Maramureş provin din secolul XIV, atunci când acesta este atestat în documente scrise. Se poate însă presupune, pe drept, că începuturile medievale ale activităţii miniere sunt mai timpurii, cel puţin din a doua jumătate a secolului XIII.

Este neîndoielnic că oraşul Baia Mare, la fel ca şi localităţile din împrejurimi, şi în primul rând Baia Sprie, a fost întemeiat şi s-a dezvoltat datorită existenţei în zonă a resurselor de minereuri neferoase, principala activitate a locuitorilor fiind legată de minerit. Cel mai vechi document scris cunoscut referitor la Baia Mare provine din anul 1329. Prin acest act, regele Carol Robert (1301-1342) donează lui "*Corrardus Judex Civitatum Rivuli Dominarum et de Medio Monte*" pădurea dintre cele două localităţi, pentru ca acest teritoriu să fie populat. Baia Mare apare aici sub denumirea de *civitas Rivuli Dominarum,* ea având un jude comun cu *Mons Medius* (Baia Sprie). Într-un document din anul 1327 este menţionat *Zazarbanya* (Mina Săsar),

care s-a unit mai târziu cu Baia Mare. Sub numele de *Zazurbanya*, aşezarea apare, alături de *Rivulus Dominarum*, şi în actul emis de regele Ludovic I (1342-1382) în 1347. În acest act este pentru prima dată amintit mineritul din zonă, fiind precizat faptul că anual se alege un jude al minerilor, *magistrum montis*, care supraveghează, împreună cu judele oraşului, *judex*, şi cu consiliul, *magistratus*, activitatea desfăşurată în mine şi exercită dreptul de judecată în problemele legate de minerit. Tot aici se stipulează că judele oraşului şi consiliul aleg supraveghetorii minelor, *scansores*, în a căror sarcină revine controlul activităţilor miniere, dar şi permanenta mărire a urburii cuvenite regelui. Se stabileşte că lemnul folosit în amenajarea minelor poate fi procurat fie din hotarul localităţii, fie din pădurile mai îndepărtate. Toate privilegiile reîntărite prin acest act aparţineau unei importante comunităţi dintr-un oraş liber regal.

Potrivit unei plângeri din 1383 a locuitorilor oraşului, voievodul Balc, fost comite al Sătmarului, împreună cu fraţii lui, Drag şi Ioan, produceau, în pădurea regală, *Pădurea Neagră* (*in silva sua Regali nigra*), cărbune de lemn. Pentru a nu fi perturbată activitatea minieră, locuitorii pretindeau evacuarea celor menţionaţi. În 1384, regina Maria (1385-1395) cerea acestora să nu împiedice libera folosire a amintitei păduri.

Datorită iniţiativelor locale şi a sprijinului primit din partea autorităţilor regale, minele de la poalele Gutâiului deveneau, în a doua jumătate a secolului XIV, principalele surse de procurare a aurului din regatul angevin. Foarte probabil, activitatea minieră cea mai prodigioasă se desfăşura pe Valea Pietroasa, Valea Roşie şi pe Dealul Crucii.

La începutul secolului XV, atunci când Baia Mare a fost cedată, împreună cu alte posesiuni, despoţilor sârbi Şt. Lazarevici şi Gh. Brancovici, mineritul de aici a cunoscut o primă etapă de regres, unele mine devenind chiar neutilizabile. Totuşi, din această perioadă, mai precis de la 1411, este documentată existenţa la Baia Mare a unei monetării, ale cărei începuturi se datează, eventual, chiar din prima jumătate a secolului XIV.

Revirimentul activităţilor miniere a avut loc sub protecţia lui Iancu de Hunedoara (1446-1453), care a facilitat deschiderea de noi galerii şi prin aducerea unor specialişti italieni. Această perioadă de înflorire a mineritului băimărean se extinde până spre sfârşitul domniei regelui Mathia (1458-1490), apoi începe o nouă etapă de regres, care s-a datorat epuizării unor filoane bogate şi inundării unor lucrări mai vechi, dar şi distrugerilor provocate de trupele principelui polonez Albert, care au invadat oraşul în 1490.

La începutul secolului XVI s-au făcut noi încercări de sprijinire a mineritului din Baia Mare. În anul 1505, regele Vladislav al II-lea (1490-1516) oferea cămării din Baia Mare o parte din veniturile tricesimei ardelene "*ad sustentationem et culturam montarum suarum*". Peste doi ani, în vederea refacerii minelor de la Baia Mare, regele îşi declara disponibilitatea de a folosi suma obţinută din arendarea pe doi ani a vigesimei transilvănene către sibieni şi braşoveni.

În 1521 a avut loc un conflict între minerii din Baia Mare. Ca urmare a acestui conflict, a fost redactată în limba germană o jurisdicţie minieră valabilă pentru Baia Mare şi Baia Sprie, intitulată *Bergordnung in der Hungarischen Neustadt uvd Mittelberg*, care cuprindea 56 de articole.

Investiţiile în minerit nu au lipsit totuşi, ele fiind făcute inclusiv de către municipalitate. Pentru că au exploatat fără nici un fel de ajutor două mine ale cămării din apropierea oraşului, regele Ludovic al II-lea (1516-1526) a emis, în 1525, un act prin care făcea cunoscut tezaurarului că scuteşte timp de doi ani locuitorii oraşului Baia Mare de *lucrum camerae*, precum şi de toate celelalte impozite.

După succesele sale militare din 1529, Ioan Zápolya I (1526-1540) şi-a extins autoritatea şi asupra teritoriilor sătmărene şi băimărene. Pentru impulsionarea activităţilor miniere, el a apelat la serviciile unui renumit specialist din Prusia, F. Schmalz, care a construit la Baia Mare şteampuri mai performante, cu ajutorul cărora se putea prelucra fără pierderi prea mari şi minereul mai puţin bogat în metale. Totodată, prin uscarea unor spaţii miniere inundate şi exploatarea acestora, a fost mărită producţia, astfel fiind stopată pentru o anumită perioadă decăderea activităţii miniere.

Mijlocul secolului XVI marchează un nou declin al mineritului băimărean. Oraşul a fost ocupat, în anul 1551, de Habsburgi, care au încercat să redreseze situația economică a localității. Comisarii regali trimişi la fața locului în primăvara anului 1552 au constatat că rezultatele obținute în urma măsurilor luate în deceniile precedente au fost minore, lipsa mijloacelor băneşti nepermițând îmbunătățirea substanțială a exploatării miniere. În plus, datorită folosirii unor metode înapoiate de eliminare a apelor, mai multe mine erau inundate.

Potrivit unor inventare întocmite la 1553 şi 1556, la mijlocul secolului XVI erau în activitate la Baia Mare minele cunoscute deja în vremea lui Mathia, partea mai mare fiind în proprietatea cămării regale, existând şi proprietăți particulare. Funcționau aici, între 1551 şi 1553, pe lângă o galerie de profunzime, lungă de 674 stânjeni, şi o serie de galerii, precum şi mine de suprafață, 14 şteampuri şi cinci cuptoare-topitorii. Sunt consemnate minele „*Gepelschacht*" şi „*Genczwar*", ambele în „Muntele Săsar". La 1556, Cămara din Baia Mare dispunea de mai multe edificii, ateliere şi încăperi cu diferite destinații: casa de cementare, casa de bătut monedă, topitoria de monede, casa de ardere (*crematoria*), o topitorie ce aparținea lui Petru diacul, o altă topitorie, atelierul fierarului, un depozit (*reservatorium*) de bani şi argint, o încăpere pentru păstrarea seului, „casa" prefectului, încăperea Cămării, o pitărie, bucătării etc. Sunt menționate acum la Baia Mare minele „*Naghwerem*", „*Gewzwad*", „*Gepel Schacht*", „*Regio Schacht*" (puțul regal), „*Chereznye Regia*" şi „*Stolna Regia*" (Galeria Regală), iar la Baia Sprie minele „*Pelsewcz*" şi „*Mihalurbanya*". Pe lângă inventarul minei *Naghwerem*, sunt precizate inventarele şi altor lucrări miniere. Astfel, mina *Gewzwad* avea două „maşini", una veche şi una nouă, ultima cu două funii mari, o cantitate foarte mare de lemne, recipiente cu mâl impur, un şteamp cu 24 săgeți, 1742 „par" de minereu neprelucrat, alte unelte şi instrumente, puțul *Gepel Schacht* o „maşină" cu două funii mari, un şteamp cu 21 de săgeți, un morman de minereu la suprafață de 1874 „par", mina *Chereznye Regia* o „maşină" şi o galerie.

În registrul din 1559 al cămării din Baia Mare, în care sunt sintetizate datele dintr-un registru dispărut, sunt menționate o serie de informații cu privire la eforturile făcute pe la mijlocul secolului XVI în vederea redresării mineritului din regiunea Baia Mare şi a intensificării baterii de monede. Astfel, în vederea întreținerii minei regale *Nagywerem* s-a cheltuit, în 1559, suma de 1615 florini şi un denar, pentru mina regală de la Baia Sprie (*ad culturam fodine medimontis regie maiestatis*) 149 florini 22 dinari, pentru deschiderea de galerii noi şi întărirea „galeriei mari" (*stollis magne*) 162 florini 40 dinari, pentru şteampurile regale (*stompa regie maiestatis*) 606 florini 24 dinari, pentru ridicarea unor şteampuri noi (*ad novam erectionem stomporum*) 225 forini. 55 dinari, pentru ameliorarea topitoriei (*conflatorii*) regeşti 1315 florini 19 dinari, pentru casa cămării 924 florini 94 dinari, iar pentru alte nevoi (*diversa cursoralia*) 83 forini. În acelaşi an, venitul cămării s-a ridicat la 30 230 florini şi 34 dinari.

În perioada Principatului Transilvaniei, minele şi monetăria din Baia Mare au fost trecute din proprietatea regilor Ungariei în proprietatea principilor Transilvaniei. Aceştia arendau minele unor particulari, precum familiile Herberstein şi Lisibona, dar şi oraşului.

F. Herberstein şi-a început activitatea la Baia Mare în 1583. El a obținut de la Şt. Bathori, deja rege al Poloniei, minele cămării, împreună cu şteampurile, topitoriile şi monetăria, plătind pentru acestea anual suma de 33 160 taleri. În 1586, Herberstein a arendat şi minele din Cavnic, iar în 1600 arendaşi erau pentru scurt timp fiii acestuia.

Noul arendaş a fost G. Lisibona, originar din Anvers, care s-a străduit, chiar mai mult decât predecesorii săi, să obțină un profit cât mai mare fără investiții importante. Sunt cunoscute mai multe litigii financiare pe care le-a avut Lisibona cu conducerea oraşelor Baia Mare şi Baia Sprie. Verdictul final în procesul cu oraşul Baia Sprie a fost dat în 1614 de către o delegație, ce acționa în numele regelui. Potrivit sentinței, cele două părți renunțau reciproc la pretențiile avute, oraşul putând să continuie liber activitatea minieră, fiind de acord ca Lisibona să aibă la dispoziție câteva mine particulare mai mici. Printr-o hotărâre luată doar cu câteva zile mai devreme de principele Ferdinand, arendaş principal devenea însă din nou un membru al familiei Herberstein, în timp ce familiei Lisibona îi revenea doar *Mina Borcut*, pe atunci relativ recent deschisă, precum şi câteva proprietăți miniere din Baia Mare.

Din toamna anului 1619 regiunea minieră Baia Mare a ajuns sub controlul principelui G. Bethlen (1613-1629), care a dat în arendă oraşului Mina *Dealul Crucii* şi Monetăria, dând dispoziții administrative şi în legătură cu *Mina Neagră* şi Mina *Wath.* După expirarea contractului de arendă, care a fost reînnoit de două ori, minele din jurul oraşului au fost exploatate de meşterii principelui, printre aceştia numărându-se cunoscutul specialist P. Filstich. Pe baza unui contract încheiat cu Şt. Bethlen, oraşul Baia Mare a primit din nou, între 1630 şi 1636, arenda minelor, suma arendei fiind de 2.000 de taleri anual. Au urmat apoi alți arendaşi, printre aceştia fiind şi unul dintre frații Lisibona. Pagubele pricinuite de unii dintre arendaşi lucrărilor miniere au fost însă extrem de mari, fiind excavate blocurile de sprijin ale minelor, menajate de cei vechi, şi înlăturați stâlpii de susținere.

Baia Mare a trecut din proprietatea familiei Bethlen în cea a familiei Rákóczi în anul 1647. Principele Gh. Rákóczi I (1630-1648) a pus sub supravegherea directă a cămării princiare lucrările miniere din jurul Băii Mari. Pentru înlesnirea activității miniere, dar şi a monetăriei, impozitul perceput de la oraş a fost folosit pentru nevoile minelor şi monetăriei, apoi sumele au fost orientate doar spre aceasta din urmă, astfel că după 1648 nu s-a mai cheltuit nimic pentru întreținerea minelor cămării, activitatea acestora fiind practic sistată.

Începând cu 1664, zona Baia Mare ajunge sub jurisdicție austriacă. Cămara imperială a examinat starea economică a zonei, în primul rând a minelor din Baia Mare şi Baia Sprie, şi a întocmit un inventar al bunurilor existente, precum şi planuri de reluare a activității. S-a încercat mai ales să se impună oraşului Baia Mare reînceperea exploatării minelor care îi aparțineau. Având în vedere încercările lipsite de succes ale anilor ’30 şi 40, conducerea oraşului a refuzat să investească în lucrările miniere, ceea ce a dus la degradarea accentuată a acestora, aşa cum reiese şi din inventarul întocmit în 1678. De altfel, în 1674 a fost desființat Oficiul comitelui cămării din Baia Mare, în locul acestuia rămânând un Oficiu minier cu un şef şi doi funcționari subordonați cămării din Špis.

O situație diferită aveau minele aflate în proprietatea oraşului Baia Sprie. Exploatarea acestora s-a dovedit a fi mai profitabilă, din acest motiv a fost luată deja la sfârşitul anilor ’70 decizia ca măcar în calitate de coproprietar minele de aici să ajungă sub controlul cămării din Špis. În 1669, au fost verificate minele *Leves*, *Tomoz* şi *Vant*, iar în anul următor oraşul a fost obligat, conform Legii minelor, să facă investiții. După mai multe tergiversări, contractul cu cămara a fost încheiat în 1689. Potrivit acestuia, oraşul Baia Sprie ceda cămării dreptul de folosință liberă a minelor *Fudor*, *Leves*, *Tomoz* şi *Vant*, împreună cu instalațiile miniere, şteampurile, o topitorie şi pădurile, rămânându-i, printre altele, *Mina Borcut*, un şteamp şi o topitorie. În schimbul proprietăților cedate, Baia Sprie primea pe viitor scutiri de taxe şi impozite, cămara preluând şi o datorie de 24 520 florini. Era stipulat şi faptul că orăşenii aveau dreptul să efectueze cercetări şi să deschidă noi mine. Acest punct din contract nu a fost însă respectat de către cămară.

În documentele de arhivă ce aparțin perioadei dintre secolele XIV şi XVII sunt consemnate numeroase lucrări miniere aflate în perimetrul oraşului Baia Mare, marea majoritate pe <u>*Dealul Crucii*</u> (501 m): *Cireşului* (Cheresnye bania [1505, 1525], Cheresnie Regia [1556], Kerschenbaum [1552]), *Rândunica* (Schwabenherd [1552]), *Gepel* (Gepel Schacht [1552-1556], Geppel Schacht [1556-1600], Gepelschacht [1612-1630]), *Göncvár* (Gheönchwar [1569, 1630], Ghoenchwar [1569], Geönczvár [1620-1624], Genz Vár, Gönczvár [1632, 1634]), *Opferzeit* (1552), *Cacer* (Cacer bania [1621-1624]), *Săsar* (Zazarbania [1347], Zazarhegy [1556, 1620]), *Gepelul Mic* (Kys Gepeli, Kis Gepely [1620-1624], Kis Gepel [1664]), *Puțul Regal* (Regia Schacht [1553-1556]), *Galeria Regală* (Stolna Regia [1553], Stholna Regia [1556]), *Puțul Calu* (Lo Schacht [1621-1624], Lw Schacht [1635]), *Gâştii* (Gänseweide [1552], Gewzwad [1553, 1556]), *Grota Mare* (Nagi Werem [1549, 1621-1624, 1631], Grosse Grube [1552, 1556], Naghwerem [1556], Nagywerem alias Császár bánya [1569], Magna Fodina seu Gross Grube [1573], Nagy vrem, Nagyverem [1620-1650], Kaisers Grube, Kaiszers Krube [1664]), *Surpătura* (Omlás bánya [1621]), *Sarlósat* (Sarlosath [1569], Sarlo Schat [1569]), *Roata Nouă* (Wykerek [1563, 1569],

Uykerek, Újkerék [1621, 1635]), *Puțul Nou* (Uj Satth [1563], Neue Schacht [1552], Város új Sattia [1621]), *Valea Roşie* (Frauenseifen [1552]).

Câteva dintre minele menționate apar nu numai în documentele de arhivă, ele fiind semnalate şi prin monedele miniere (*pfenigi minieri*), bătute de proprietarii sau arendaşii minelor (Nagyverem, Wanth etc.). Astfel de monede au fost emise şi la Baia Sprie, Cavnic, Băița.

De la începutul secolului XVIII şi până în 1748, minele din Baia Mare aparțineau Direcției minelor din Košice. În anul menționat a fost înființat la Baia Mare Inspectoratul superior minier (*Inspectorat Oberamt*), scopul declarat fiind acela de creştere a producției de aur şi argint. În subordinea Inspectoratului se aflau Monetăria din Baia Mare, Oficiul minier regal din Baia Sprie, Oficiul minier şi al topitoriei din Cavnic, Oficiul Topitoriei şi al pădurilor regale din Ferneziu, Oficiul Topitoriei de cupru şi al pădurilor regale din Băița, Oficiul minier şi topitoria din Nistru, Oficiul minier regal din Băiuț, fierăriile din fostul comitat Belső-Szolnok, Oficiul minier regal din Borşa, teritoriul Cetății Chioar, Serviciul financiar central al inspectoratului, patru laboratoare şi judecătoriile rurale miniere din Baia Sprie, Cavnic şi Borşa.

În 1764 erau în exploatare la Baia Mare următoarele mine: I. pe Valea Roşie: *Maria Heimsuchung*, *Sf. Leopold*, *Sf. Iosif*, II. pe Valea Pietroasa (Köves): *Sf. Treime*, *Sf. Martin*, *Sf. Francisc*, *Sf. Nicolae*, *Sf. Francisc de Paula*, *Sf. Susana*, *Salvator*, *Providentia*, *Sf. Ioan Evanghelistul*, *Sf. Mihail*, III. pe Valea Lungă: *Sf. Laurențiu*, *Sf. Rozalia*, *Sf. Ioan Nepomuk*, IV. pe Valea Usturoi: *Sf. Anton*, *Sf. Iosif*, V. Sub Piatră (Kőalja): *Sf. Leonard*, VI. Valea Borcutului: *Sf. Agata*, *Virgo assumpta*, *Sf. Ştefan*, *Sf. Leopold*, *Isaia*, *Sf. Treime*, *Sf. Iosif*, *Sf. Gheorghe*, *Mina Stemei* (*Czimerbánya*), VII. *Dealul Crucii*, VIII. Pârâul Sf. Ioan: *Sf. Petru*, IX. Şipotul Sf. Ioan: *Sf. Ştefan*, X. *Ferneziu*: *Sf. Ioan.*

În 1765, cămara, în colaborare cu oraşul, a început exploatarea *Galeriei Lobkowitz*. După 30 de ani de activitate, galeria a intersectat lucrări miniere mai vechi. Acestea au coborât, potrivit observațiilor făcute cu prilejul deschiderii orizonturilor mai adânci, până la orizontul IV, aflat la 100 m mai jos de nivelul galeriei de bază.

În cursul unei călătorii prin Banat, Transilvania şi Ungaria, Ignaz Edl. von Born a vizitat, în anul 1770, şi localitățile Baia Mare, Cavnic şi Baia Sprie. În relatările sale despre această călătorie, publicate în anul 1774, polihistorul austriac furnizează, pe lângă o serie de date istorice, şi date relevante cu privire la mineritul din zonă şi informații interesante referitoare la mineralele sesizate, printre acestea şi la antimonitul de Baia Sprie. El menționează şi lucrările miniere de la Băiuț, Băița şi Nistru.

În 1771 au fost amenajate lacuri ce au servit activității minelor de pe Valea Roşie. Costurile de amenajare au fost recuperate de municipalitate de la şteampurile care foloseau apele acestor lacuri, în această vreme existând pe Valea Roşie 25 de astfel de instalații, dintre care trei aparțineau oraşului, restul unor societăți particulare. În 1785, oraşul a vândut minele din Valea Roşie unei societăți miniere din Nistru. Din această perioadă este menționată şi o mină a cămării pe Valea Pietroasa. În a doua jumătate a secolului XVIII importante lucrări miniere s-au aflat pe Valea Usturoiului şi în partea nordică a Văii Firiza.

La începutul secolului XIX a încetat orice activitate minieră pe Valea Roşie, dar a continuat pe Dealul Crucii şi pe Usturoi, după cum rezultă din relatările lui Wilhelm Gottlob Ernst Becker, intendantul minelor de la Freiburg, care a vizitat mai multe mine din Ungaria şi Transilvania în anul 1805, printre acestea pe cele din Baia Mare, Baia Sprie şi Cavnic. Potrivit informațiilor sale, în mina de la Dealul Crucii erau continuate exploatări vechi, pentru susținerea galeriilor fiind folosit lemnul de castan. Este descrisă şi activitatea fierarilor, care aveau în sarcină confecționarea şi întreținerea uneltelor miniere.

Date importante cu privire la lucrările miniere mai vechi, o bună parte deja părăsite, de pe Valea Roşie sunt furnizate de un raport întocmit în anul 1835 şi intitulat „*Bericht über den Vörösvizer Grubenbau u. dessen Feldregulierung von Anton Wiesner k. k. Oberbieberstollner Bergverwalters-Adjunct*". Sunt menționate aici galeriile *Salvator*, *Susana*, *Petru şi Pavel*, *Gheorghe*,

Iuliana, *Ştefan*, *Evanghelist*, *Martin*, *Elisabeta*, *Sf. Treime*, *Leopold*, *Iosif*, *Laurenţiu*, *Mihail*, *Nepomuk*, *Calul*, *Galegottes*, *Mikuli*, *Maria Domnului cu secera*.

Galeria de bază de pe Valea Roşie a fost redeschisă în 1831, pe întreaga sa întindere fiind descongestionată spre sfârşitul anului 1842. Pe la mijlocul secolului XIX aproape toate minele aparţineau cămării. Întrucât rentabilitatea exploatărilor a crescut simţitor, în 1850 s-a început săparea galeriei *Svaiczer* pe versantul sudic al Dealului Morgău, pentru evacuarea apei din nivelurile superioare. Ea a fost perforată la mijlocul anului 1864 de Puţul *Laurenţiu*, aflat la 2 km de intrarea în galerie, în felul acesta fiind interceptat şi filonul *Laurenţiu*. Tot în anul 1864 a fost instalată la mina Dealul Crucii o pompă cu coloană de apă pentru evacuarea apei din galeriile inferioare. Ea a fost pusă în funcţiune cu ajutorul unei conducte, ce pornea din Valea Romană.

Spre sfârşitul secolului XIX, galeria *Svaiczer*, aflată la altitudinea de 227 m, avea pe direcţia principală 3 km, ea intersectând şi filonul principal şi ajungând până la filonul *Calasantius*. La acea dată, lucrările miniere au avut ca obiectiv reţeaua de filoane *Laurenţiu* (principal), filoanele *Mihail*, *Nepomuk*, *Leopold*, *Martin*, *Ioan Evanghelistul*, *Ştefan*, *Franz Susana*, *Ferdinand*, *Salvator providentia*, *Iosif Calasantius*. În afara acestor filoane, existau şi altele, de importanţă mai mică: *Vincenţiu*, *Iuliana*, *Petru şi Pavel*, *Emilia*, *Iohanna*, *Ignaţiu*, *Treistejari* etc. Lucrările miniere au fost însoţite de crearea haldelor, dintre care numeroase pot fi recunoscute şi în prezent.

Schimbări mai importante în administraţia minelor au intervenit de abia în a doua jumătate a secolului XIX, atunci când Direcţia minelor din Baia Mare a preluat atribuţiile fostului Inspectorat superior minier.

La 1900, Direcţia minelor şi uzinelor metalurgice Baia Mare avea în subordinea sa Oficiul minier din Baia Sprie, Oficiul minier şi al topitoriei din Cavnic, Oficiul minier şi al topitoriei din Băiuţ, Oficiul minier şi al topitoriei din Rodna Veche, Oficiul topitoriei din Ferneziu, Mina Valea Roşie şi Mina Dealul Crucii din Baia Mare, Oficiul de analiză din Baia Mare.

La cumpăna dintre secolele XIX şi XX s-au făcut noi investiţii în mina din Dealul Crucii, pentru a-i mări randamentul, în condiţiile în care s-a constatat scăderea conţinutului de metal din minereu. A fost mărită capacitatea şteampului prin instalarea, printre altele, a turbinei Girard. Pentru funcţionarea şteampului a fost construită, la 2,5 km distanţă de acesta, uzina electrică din valea Vicleanul, care a fost dată în funcţiune în noiembrie 1900. Au fost executate, totodată, lucrări de explorare, inclusiv unele ce vizau redeschideri în orizonturile superioare.

În Valea Borcutului erau în exploatare, la începutul secolului XX, mai multe mine, cele mai importante fiind Mina *Leopold* şi Mina *Micşa*. Filonul exploatat în cea de a doua mină cădea în continuarea spre sud a filonului din Mina *Leopold*, cele două fiind despărţite printr-un interval steril de abia 100 m. Surprinzătoare la cele două mine era extinderea conţinutului de aur înspre adâncime, în condiţii geologice diferite de cele constatate în alte locuri, filoanele de aici fiind legate de riolite şi nu de andezite, la fel ca la Băiţa şi în Dealul Crucii.

Cantitatea de aur extrasă din minele ce aparţineau Districtului minier Baia Mare era în anul 1905 de 699,509 kg, din care exploatărilor din Valea Borcutului le revenea 93, 70 kg, Minei *Dealul Crucii* 168 kg, iar Minei *Valea Roşie* 240,5 kg. În anul menţionat s-a obţinut în acest district şi o cantitate apreciabilă de argint – 6336,35 kg, din care 578,8 kg la Mina *Dealul Crucii*, 20,6 kg la Mina *Ioan Evanghelistul* de pe Valea Roşie, 141,3 kg la Mina *Calasanti*, 158,7 kg la Mina *Leopold*, 18,8 la Mina *Micşa*.

În timpul primului război mondial, minele au suferit grave stricăciuni. Minele de aur de la Dealul Crucii, ca şi cele plumbo-argintifere de la Baia Sprie şi Cavnic, au fost inundate.

După Unirea Transilvaniei cu România, proprietăţile ce au aparţinut Direcţiei minelor au trecut în proprietatea statului român (martie, aprilie 1919). Până în aprilie 1920 ele au fost administrate de către Consiliul Dirigent din Ardeal, apoi au trecut în competenţa Directoratului general al minelor din cadrul Ministerului de Industrie şi Comerţ. Această situaţie s-a menţinut până în 1925, întreprinderile fiind conduse prin intermediul

administraţiei de stat. Apoi, ele au trecut sub supravegherea Directoratului general pentru valorificarea bunurilor statului. În 1927 a fost adoptat "Regulamentul special pentru micile exploatări din Munţii Apuseni şi din regiunea Baia Mare", care se referea la întreprinderile create de locuitorii celor două zone pentru exploatarea minereurilor neferoase. În 1930 întreprinderile miniere şi metalurgice de stat din Transilvania s-au constituit în trei regii publice comerciale distincte, reprezentând centrele de la Baia Mare, Hunedoara şi Zlatna-Abrud, care au fost apoi contopite, în 1931, în "Regia publică comercială a întreprinderilor miniere şi metalurgice din Ardeal" (RIMMA).

Până în 1928 a fost evacuată apa din minele de la Dealul Crucii, Baia Sprie şi Cavnic. Începând cu anul 1928 s-au obţinut concentrate de plumb, zinc şi pirită de bună calitate prin separarea prin flotaţie a sulfurilor. În 1930 s-a realizat la uzina „Phönix" din Baia Mare o secţie de acid sulfuric pe baza SO_2 degajat prin oxidarea (prăjirea) concentratelor sulfuroase. Tot în anul 1930 s-au instalat la minele Dealul Crucii şi Baia Sprie grupuri de pompe centrifugale construite din materiale anticorosive. Astfel de pompe au fost ulterior instalate şi la minele Statului Valea Roşie, ca şi la cele din Cavnic. În 1931 s-a pus în funcţiune o instalaţie de amalgamare, apoi o flotaţie la mina statului Dealul Crucii, iar în 1933 a fost construită la Baia Mare o instalaţie de afinare a aurului.

Minele erau exploatate şi de societăţi miniere particulare, multe cu capital străin: Societatea franceză de mine de aur din Transilvania-Băiţa, Societatea minieră „Coroana de Aur" Nistru, Societatea minieră „Aurum" Valea Borcutului, Societatea „Petroşani" Baia Mare, Societatea minieră „Doamne ajută" Băiţa, Societatea minieră „Zglama" Nistru, Societatea minieră „Matei" Baia Sprie, Societatea minieră „Concordia" Băiţa, Societatea "Phönix". Aceasta din urmă se ocupa de prelucrarea minereurilor plumbo-argintifere de la Herja, în acest scop construind la Baia Mare, în 1928, o instalaţie de flotaţie diferenţiată pentru plumb şi zinc. O altă flotaţie, precum şi o instalaţie de cianurare au fost puse în funcţiune de către Societatea "Aurum" în Valea Borcutului. La minele Dealul Crucii, Băiţa şi Săsar existau, de asemenea, instalaţii de cianurare, aparţinând RIMMA, „Societăţii Franceze de Mine de Aur din Transilvania", respectiv Societăţii „Petroşani".

În anii '30, activitatea productivă cea mai intensă la Baia Mare se desfăşura în cadrul Minei Valea Roşie. Ea avea o galerie cu o lungime de 9000 m, fiind cea mai lungă din Transilvania. S-a creat aici un nou orizont, cu 100 m sub nivelul galeriei principale *Cuza Vodă* şi s-a adâncit cu 50 m puţul de extracţie *Principele Nicolae*. De asemenea, la Dealul Crucii s-a adâncit puţul de extracţie cu 50 m şi s-a început galeria transversală spre filon, în vederea deschiderii oriontului al IX-lea. Tot aici a fost construită o nouă maşină de extracţie şi s-a mecanizat transportul de minereu pe galeria principală.

În Valea Borcutului, începând cu anul 1934, a desfăşurat o amplă activitate Societatea Petroşani, având aici un complex de concesiuni şi perimetre de exploatare cu o suprafaţă de 3835 ha. Au fost redeschise mai multe galerii părăsite, unele apreciate ca datând din secolul XVII sau chiar dintr-o perioadă anterioară, şi au fost realizate noi galerii de exploatare, în acest fel fiind identificate noi zăcăminte. A fost prelungită galeria *Înălţarea Sf. Cruci* şi a fost săpat puţul *Borzaş* de 150 m în partea sudică a concesiunilor, a fost prelungită traversarea *Sofia* în partea vestică şi a fost săpat puţul *Wilhelm* de 210 m adâncime în regiunea centrală a zăcămintelor. Producţia de minereu a acestei societăţi a fost în anul 1938 de 9265 tone, iar în anul următor de 18 559 tone.

*

De-a lungul secolelor cele mai importante exploatări miniere s-au aflat cu siguranţă în împrejurimile oraşului Baia Mare. Există însă şi alte localităţi maramureşene unde s-a practicat intens mineritul.

Am menţionat deja de mai multe ori oraşul Baia Sprie, întrucât evoluţia sa s-a desfăşurat pe coordonate similare celor din Baia Mare. Cele mai vechi, în acelaşi timp şi cele mai extinse lucrări miniere din această localitate se află pe *Dealul Minei* (729 m), din partea nordică a oraşului, unde se plasează filonul principal. Dovezile mineritului intens practicat aici sunt

numeroasele galerii vechi, lucrările de suprafață încă vizibile şi haldele, deocamdată puțin cercetate. Cele mai spectaculoase excavații de aici sunt *Leppen*, *Crăpătura Zorilor* şi *Lacul Albastru*. Acesta din urmă s-a format în anii 1919-1920, probabil în condițiile abandonării mineritului la partea superioară a zăcământului Baia Sprie, pe o excavație minieră de pe filonul *Domnişoara*, excavație blocată în aval de o succesiune de mici halde.

În documente din secolele XVI şi XVII sunt menționate mai multe exploatări din raza localității: *Borcut* (Borkwth [1563], Borkwt bania [1620-1650]), *Enteres* (Entheres bania [1613, 1650], Enthres bánya [1581, 1620-1650]), *Lupul* (Farkas bania [1581]), *Fudor* (1581, 1589), *Kalicer* (Kalitzer [1581], Kaliczer, Kalyczer [1613, 1620-1650]), *Poarta* (Kapu Bania [1581], Kapu Banya [1641]), *Levesi* (Leveskenyer [1581], Leves bania [1620-1650], Lewesch [1669]), *Mihalur* (Mihalwr Bania, Mihalwrbanya [1553-1556]), *Pelsevec* (Pelsewuz, Pelsevetz, Pelsewcz [1553-1556]), *Tető* (Tetho [1620-1640], Tető [1650-1676]), *Tomoz* (Thommoz [1581], Thomoz, Tomoz [1620, 1664], Thomasser [1669]), *Vant* (Wanth [1613, 1664], Want, Vant [1620-1650], Wannt [1631], Wandt [1669]). În teren au putut fi identificate doar câteva dintre aceste mine: *Levesi*, *Borcut*.

De pe teritoriul localității Chiuzbaia provin mai multe mărturii arheologice, unele dintre acestea fiind legate de practicarea mineritului. Printre acestea se află şi un opaiț de lut, despre care s-a afirmat că este de proveniență romană. Acesta a fost găsit într-o galerie de mină de pe Kishegy (foarte probabil Dealul Chiuz), fiind donat, în 1904, muzeului din Baia Mare.

Mai mulți autori de la începutul secolului XX au afirmat, având în vedere în principal descoperirea menționată, că pe dealurile *Magura* şi *Kishegy* se află exploatări miniere din vremea romanilor. Lucrări miniere există într-adevăr pe dealurile Herja („Magura") şi Chiuz („Kishegy"). Multe dintre ele au o mare vechime, însă nici una dintre cele cunoscute în prezent nu este anterioară epocii medievale. Printre minele databile în secolele XVII şi XVIII se numără şi aşa-numita *Mina Piticilor*, o galerie de coastă transversală de pe filonul *Clementina*, care are o înălțime ce variază între 0,9 şi 1,3 m şi o lățime constantă de 0,50 m. Galeria a fost realizată cu dalta şi ciocanul, la fel ca şi multe alte lucrări medievale identificate pe teritoriul Maramureşului.

Lucrările miniere de la Băița au fost în permanență amintite în documente alături de cele de la Baia Mare şi Baia Sprie. Mărturii ale acestor lucrări sunt conductele de apă, resturile de şteampuri şi topitorii, dar mai ales excavațiile subterane, cu intrări vizibile şi în prezent. O situație similară se constată şi la Nistru. După o perioadă de avânt în secolele XVII şi XVIII, când s-au exploatat în special de către Erarialul imperial mai multe filoane, mineritul din ambele localități a avut o etapă de regres spre sfârşitul secolului XIX, depăşită de abia după al doilea război mondial.

Mineritul din Ilba are de asemenea o vechime foarte mare. În cursul secolului XIX exista aici un număr apreciabil de mine: *Valea Colbului*, *Petru şi Pavel*, *Mihai*, *Iacob*, *Hannó*, *Valea Roşie*, *Valea Mesteaca*, *Fața Mare*, în care au fost exploatate mai multe filoane. Lipsa investițiilor a avut ca urmare şi aici o rentabilitate scăzută, care a atras după sine abandonarea treptată a lucrărilor, astfel că, la 1848, era în funcțiune doar *Galeria Mihai.*

Filoanele de la Ilba se continuă în valea paralelă *Cicârlăul Mare*. Aici funcționau minele *Cornelia*, *Clementina*, *Carolina* şi *Antonia*. Spre sfârşitul secolului XIX erau exploatate, de către societatea minieră Gerolik, câteva dintre acestea.

Datarea începuturilor mineritului din Cavnic este problematică. Potrivit mai multor lucrări publicate la sfârşitul secolului XIX, pe peretele unei galerii exterioare de mină de pe filonul *Principele* (*Voievod*), lucrată exclusiv cu dalta, la aproximativ 70 m de la gura minei, s-a aflat inscripția: "Hier hats erschlagen Jakob Huber anno 1511". Pe direcție verticală, galeria menționată era a treia, fiind cea mai coborâtă ca altitudine.

În urma unei investigații recente s-a aflat că o placă cu o inscripție cu un conținut aproape identic a fost scoasă dintr-o galerie de mină şi se găseşte la o persoană din localitate. Este vorba de o placă de ciment (lung. 73 cm, lăț. 47 cm, gros. 3 cm), pe care sunt gravate următoarele: HIER HAST/ ERSCHLAGEN/ IAKOR HUBER/ ANNO 1511

În rândul întâi, lapicidul a făcut o greşeală, în loc de HIER HAT(E)S... scriind HAST.

Placa, deteriorată în colțul din dreapta la scoaterea din mină, are patru găuri înspre colțuri şi două cârlige de fier în partea superioară, probabil adăugate mai târziu. Deținătorul actual al plăcii ne-a informat că aceasta a fost adusă la suprafață în anul 2004 din complexul de galerii de la baza puțului *Kuemburg*, la orizontul *Ferdinand*. Acest orizont se află la o distanță apreciabilă de filonul *Principele* (*Voievod*).

Chiar dacă în momentul de față există încă anumite nelămuriri cu privire la această descoperire, se poate aprecia de acum că ea este cea mai veche inscripție postromană de pe teritoriul României, fiind o dovadă certă a mineritului timpuriu din Cavnic. Din acest motiv am descris mai pe larg atât placa, cât şi condițiile sale de descoperire.

O etapă relativ binecunoscută a mineritului din Cavnic este cea din vremea Principatului Transilvaniei. Minele de aici au fost date în arendă, în 1588, de către S. Báthory lui F. Herberstein. Arendarea a fost prelungită, în 1591, pentru încă şase ani, apoi ea a fost preluată de către Lisibona.

Producția a crescut considerabil în timpul lui Gh. Rákóczy, atunci când au fost aduşi la Cavnic muncitori germani. Din 1722 minele de aici au fost administrate de Direcțiunea minelor din Zlatna, din 1727 de Direcțiunea minelor din Košice, iar din 1748 de Inspectoratul superior minier din Baia Mare.

În 1753 a fost pusă în funcțiune mina *Iosif*, denumită, începând cu 1810, *Reiner*, ea ajungând până la 6000 m lungime. După o perioadă de avânt, mineritul din Cavnic a intrat, prin anii 1816-1817, în regres, spre sfârşitul secolului XIX fiind în exploatare doar o singură mină.

În apropiere de Cavnic se afla mina de la Roata. Resursele de aici au fost descoperite, se pare, încă la sfârşitul secolului XVII. Mina avea două filoane principale – *Ana* şi *Nicolae*, cu un conținut bogat de aur, pe lângă acestea fiind exploatate şi unele dintre filoanele secundare. În a doua jumătate a secolului XIX şi la începutul secolului XX mina a trecut de la un proprietar la altul: Societatea minieră Ana şi Nicolae din Cavnic, J. Creewel din Londra, Societatea Rota Anna Nines Ltd din Londra, I. Zeibig din Sibiu, Trezoreria minieră.

Şi la Băiuț exploatarea resurselor de minereuri a început de timpuriu, poate încă în preistorie. Spre sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX existau aici mai multe zone miniere, ce aparțineau trezoreriei: *Providența*, *Anton* şi *Petru şi Pavel* de la Borcut, *Zaharia*, *Văratec*, *Cizma*, *Coasta ursului*. Mina *Hell* a fost deschisă, potrivit plăcii existente încă la intrare, în anul 1846.

Datele cu privire la începuturile mineritului din Borşa sunt incerte. Există şi aici numeroase galerii şi puțuri foarte vechi pe vârfuri şi pe pante înalte, halde în apropierea acestora, dar şi denumiri topografice, precum *Dealul Stoll*, *Valea aurului*, *Valea Colbu*, toate legate de exploatările miniere timpurii. O bună parte din ele se află pe *Toroioaga*.

La jumătatea secolului XIX s-a deschis zăcământul de pirită cupriferă de la Burloaia, exploatată prin galeriile *Brenner* şi *Johann*. În cererile de concesiune din anii 1852-1854 sunt menționate mai multe lucrări miniere: *Sf. Katharina*, pe valea Cremenii sau valea Cotozănilor, afluent al văii Secu, *Sf. Leopold*, pe valea Secu, *Sf. Gheorghe* şi *Sf. Anton*, pe valea Cremenii, *Rosalia*, în teritoriul minei *Stephani*, *Theresia* şi *Sf. Gheorghe*, pe valea Colbului, concesiunea *Gura Băii*, pe valea Măcârlăului, afluent al Waserului, cu mina *Înălțarea Mariei* (*Maria Himmelfahrt*), aflată în vecinătatea unei exploatări mai vechi, *Gertrud*. În actele de vânzare-cumpărare, respectiv de arendare din aceeaşi perioadă apar şi alte mine: *Sf. Treime*, în perimetrul minier Toroioaga, *Sf. Carol* şi *Sf. Martin*, pe valea Cremenii. În cererile de concesiune din anii 1855-1857 apar şi alte lucrări miniere: *Sf. Johan*, pe valea Secu, *Doamne Ajută*, pe valea Cremenii, în trecătoarea Jneapăn, sub mina *Sf. Ştefan*, *Sf. Petru*, în perimetrul minier Toroioaga. Activitatea minieră era controlată de Comisariatul minier din Băile Borşa, acesta având o rază de activitate ce se extindea până la Munții Gutâi, cu o excepție, şi anume Ocna Şugatag, subordonată Comisariatului minier din Cavnic.

În raza localității Budeşti, în versantul nordic al Munțiilor Văratec se află zăcământul minier Jereapăn. La sfârşitul secolului XVIII erau exploatate deja aproape toate grupările filoniene cunoscute astăzi (*Jereapăn*, *Totoş*, *Guşa*, *Ruginoasa*), pe o hartă din 1781 fiind menționate atât galerii active, cât şi galerii vechi, părăsite.

Din anul 1934, minele de la Jereapăn şi Totoş au aparținut Societății Petroşani, ea având aici un complex de concesiuni şi perimetre de exploatare pe o suprafață de 1351 ha. A fost săpată galeria de bază Jereapăn (orizontul 896) în lungime de 1250 m, cu ramificația Totoş de 1000 m.

Până în anul 1936, atunci când a fost terminată construcția flotației Jereapăn, cu o capacitate de flotație de 25 tone/zi, minereul era prelucrat cu şteampuri aflate în zonă, iar concentratul de sulfuri era dus la topitoria din Cavnic. Producția de minereu era în anul 1938 de 2930 tone, în anul următor de 8133 tone, cantitatea cea mai mare fiind furnizată de filonul *XXV Jereapăn*.

Alte lucrări miniere au funcționat pe văile Oanța (Ancza) şi Râul Mare, unde a fost începută, după 1934, săparea galeriei *Râul Mare*, la cota 700, fiind exploatate filoane cu duct paralel celor din Cavnic. Local, în părțile superioare ale filoanelor, conținuturile de aur depăşeau 15 g/t.

Pe teritoriul localității au fost exploatate, în cursul secolelor XVIII şi XIX, şi mineralizațiile de fier, prezente sub forma stâncilor de cuarțite hidrotermale şi a unor acumulări de oxi-hidroxizi de fier.

În raza localității Şişeşti au funcționat, de asemenea, numeroase mine. Recent au fost identificate aici urmele a două lucrări miniere vechi, foarte probabil medievale, denumite de localnici *Băile Cojocarului*, respectiv *Băile lui Moale Ion*.

Ocnele de sare cele mai vechi din Maramureş, în care s-a folosit pentru extracție doar forța apei, au fost datate în epoca bronzului. Potrivit părerii mai multor specialişti, ele au funcționat şi în epoca romană. Prima mențiune scrisă a ocnelor din Maramureş apare într-un document din 29 noiembrie 1355.

Exploatarea intensificată a rezervelor de sare de la Ocna Şugatag a început în anul 1777, ea fiind impulsionată şi prin aducerea de către administrația austriacă, spre sfârşitul secolului XVIII, a unor mineri specializați, mulți de origine poloneză. Înainte de 1799 era în exploatare ocna *Alberti* (*Albert*), din 1802 ocna *Mihail* (*Mihály*). În anii 1803 şi 1809 ocnele părăsite au fost inundate şi producția a scăzut drastic. În 1821 a fost dată în folosință ocna *Gavrilă* (*Gábor*). A urmat apoi o creştere accentuată a producției.

În perioada interbelică au fost luate o serie de măsuri de protecție a masivului de sare. Astfel, la mina *Dragoş Vodă* (fosta *Gavrilă*) a fost amenajată o rețea de galerii pentru captarea şi drenarea apelor subterane, deservită de un puț colector, la Valea Sărată a fost refăcută lemnăria şi zidăria de sprijin a malurilor pentru a se împiedica inundațiile, golurile din masiv au fost rambleiate pentru a se stopa pătrunderea infiltrațiilor de ape.

Salina Ocna Şugatag a rămas activă până după al doilea război mondial, exploatarea fiind închisă în anul 1951.

Ocnele medievale cele mai vechi de la Coştiui sunt *Therezia* şi *Kurucz*, ocna *Apaffy* a fost dată în folosință în 1674, a urmat apoi exploatarea ocnei *Rákoczi*, iar de la sfârşitul secolului XVIII a ocnelor *Paul* (*Pál*), *Carol* (*Károly*), *Iosif* (*József*) şi *Francisc* (*Ferenc*). Aceasta din urmă avea o adâncime de 106 m şi o bază de exploatare de 29 050 m^2. În anul 1893, la o adâncime de aproximativ 120 m şi la 55 m de masivul de sare au fost găsite aici bucăți de buşteni şi crengi, împreună cu bucăți de rocă.

În 1828 s-a deschis ocna *Ferdinand*. În primele decenii ale secolului XIX, producția de sare a ajuns la „4-500 000 Centner", fiind a doua ca mărime în Maramureş, după cea obținută la Solotvino (Slatina), de „900 000 Centner" în 1805, sarea de aici fiind mai albă şi mai curată decât cea de la Coştiui. În anul menționat, cantitatea de sare extrasă la Ocna Şugatag era de „300 000 Centner". În 1905, producția de sare era de aproximativ 225 000 Q atât la Coştiui cât şi la Ocna Şugatag, în timp ce la Solotvino (Slatina) era de 450 000 Q.

Datorită surpării vechilor ocne şi a infiltraţiilor de apă, salina de la Coştiui a fost închisă în toamna anului 1931.

*

În anii postbelici, în aşa numita „epocă socialistă a României", mineritul maramureşean a cunoscut transformări adânci, dintre care unele au fost, cu certitudine, pozitive, altele au avut însă un efect negativ. Producţia a crescut evident, au fost introduse metode moderne de exploatare, s-au deschis noi exploatări, au fost efectuate numeroase prospecţiuni, a crescut siguranţa muncii, salariaţii minelor au beneficiat de o serie de facilităţi etc. Din păcate, activitatea minieră a avut repercusiuni grave în multe domenii ale vieţii sociale şi un impact negativ asupra mediului.

În zilele noastre, mineritul local cunoaşte una din crizele sale cele mai serioase. Se ştie însă c ă resursele de minereuri nu au fost epuizate, iar exploatarea lor va deveni cândva rentabilă.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Balogh B., Oszóczki K., *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt*, Miskolc, Rudabánya, 2001.

Baron M., *Din istoria mineritului aurifer din România 1918-1948*, Petroşani, 2006.

Báthory L., *Dezvoltarea industriei extractive a metalelor preţioase după Unirea Transilvaniei cu România*, Anuarul Institutului de Istorie din Cluj 11, 1968, 159-170.

Bălănescu S., Achim V., Ciolte A., *Istoria conducerii mineritului, a metalurgiei neferoase şi preţioase din nord-vestul României*, Baia Mare, 2002.

Beregic V., Cosma N., Bogdan M., *Mineritul de la poalele Gutâiului,* Baia Mare, 2001.

Bodiu A., Popescu G., Ilie P., Beregic V., *Regiunea minieră Baia Mare (monografie)*, Oficiul de documentare şi Publicaţii tehnice al Ministerului Minelor, Petrolului şi Geologiei, Bucureşti (f. a.).

Boroneanţ V., *Arheologia peşterilor şi minelor din România*, Bucureşti, 2000.

Căpîlnean V., Sabău I., Osoczki C., Balogh A., Schrek V., *Îndrumător în Arhivele Statului Judeţ ul Maramureş*, Bucureşti, 1974.

Ciobanu D., *Exploatarea sării în perioada marilor migraţii (secolul I-XIII e.n.) în spaţiul carpato-dunărean*, Buzău, 2002.

Crişan I. H., *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, Bucureşti, 1986.

Crişan I. H., Cazacu V., *Creaţia ştiinţifică şi tehnică la geto-daci*, în Şt. Pascu (red.), *Istoria gîndirii şi creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti I. Din antichitate pînă la formarea ştiinţei moderne*, Bucureşti, 1982.

Fodor D., *Pagini din istoria mineritului*, Deva, 2005.

Goldenberg S., *Contribuţie la o istorie a Cămării şi Monetăriei din Baia Mare*, Anuarul Institutului de Istorie din Cluj 1-2, 1958-59, 153-162.

Iancu I, *Exploatările miniere din Transilvania şi Banat în anii 1918-1928*, în *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918-1928*, I, Bucureşti, 1929, 447-487.

Iştvan D., *Mineritul pe teritoriul comunei Şişeşti*, Şişeşti Vatră străbună 2, Baia Mare, 2004, 151-156.

Iştvan D., *Exploatările de oxi-hidroxizi de fier de la Cavnic-Budeşti-Botiza-Băiuţ (sec. XVIII-XIX)*, Pro Unione, anul XII, nr. 3-4 (39-40), decembrie 2009, 15-19.

Iştvan D., Minghiraş Tr., *Galeria medievală din Dealul Crucii*, Pro Unione, an VII, nr. 1-2 (17-18), 2004, 127-129.

Kacsó C., *Descoperiri pre- şi protoistorice la Baia Mare*, Marmatia 8/1, 2005, 153-181.

Kacsó C., *Date cu privire la exploatările vechi de sare din Maramureş*, în V. Cavruc, A. Chiricescu (ed.), *Sarea, Timpul şi Omul. Catalog de expoziţie*, Sfântu Gheorghe, 2006, 96-121.

Kacsó C., *Die Salz und Erzvorkommen und die Verbreitung der bronzezeitlichen Metalldeponierungen in der Maramuresch*, în J. Gancarski (red.), *Surowce naturalne w Karpatach oraz ich wykorzystanie w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Materiały z konferencji, Krosno 25-26 listopada 2008 r.*, Krosno, 2009, 341-372.

Kacsó C., Iştvan D., *Monumentul epigrafic din galeria de mină Borcut de la Baia Sprie*, în R. Ştefănescu, I. Bauman, L. Savu (ed.), Studia – in honorem Florea Costea, Biblotheca Cumidavae, Braşov, 2007, 385-394.

Kacsó C., Iştvan D., Minghiraş Tr., *Cercetări de arheologie montană la Băile Borşa*, Memoria Antiquitatis 25-26, 2008-2009 (2010), 505-536.

Kovacs M., Fülöp A., *Baia Mare Geological and Mining Park – a potential new Geopark in the northwestern part of Romania*, Studia Universitatis Babeş-Bolyai 54, 1, 2009, 27-32.

Krizsán P. P., *Oglinda oraşului Baia Mare – Nagybánya Tűkre*, Baia Mare – Nagybánya, 1933.

Lazu C., *Les mines de métaux et les usines métallurgiques propriétés de l'état roumain*. Correspondance Économique Roumaine, X, nr. 4 (Juillet-Août), Bucureşti, 1928.

Maghiar N., Olteanu Şt., *Din istoria mineritului în România,* Bucureşti, 1970.

Manilici V., Giuşcă D., Stiopol V., *Studiul zăcămîntului de la Baia Sprie (reg. Baia Mare)*, Memoriile Comitetului Geologic 7, 1965.

Meruțiu R. V., *Regiunea Baia Mare – Baia Sprie,* extras din Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj 6, 1936.

Mihali N., **Timiş N**., *Cartea munților, Borşa-Schiță monografică*, Baia Mare, 2000.

Mihályi I., *Diplome maramureşene din secolul XIV. şi XV.*, Maramureş-Sziget, 1900.

Niedermaier P., *Städte, Dörfer, Baudenkmäller. Studien zur Siedlungs- und Baugeschichte Siebenbürgens*, Studia Transylvanica 26, Köln - Weimar - Wien, 2008

Oblatek B., **aknaszlatinai György G.** (red.), *A nagybányai bányakerület monografiája*, Nagybánya, 1912.

Oszóczki C., Sabău I., *Direcția minelor şi uzinelor metalurgice Baia Mare*, Revista Arhivelor 10, 1, 1967, 179-198.

Palmer K., (red.), *Nagybánya és környéke*, Nagybánya, 1894.

Popa R., *Țara Maramureşului în veacul al XIV-lea*, Bucureşti, 1970.

Popa R., Kovács E., *În legătură cu extragerea metalelor prețioase la Baia Mare în secolul al XVI-lea*, Studii şi Cercetări de Istorie Veche 16, 1965, 113-127.

Pošepný F., *Das Alter der karpathischen Salinen*, Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen 15, 1867, 191.

Preisig E., *Geschichte der Máramoreser Bergbaues*, Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen 28, 1877, nr. 28, 301-303, nr. 29, 311-313, nr. 30, 321-322, pl. 12.

Prodan D., **Goldenberg S.**, *Inventarele din 1553 şi 1556 ale minelor şi monetăriei din Baia Mare*, Anuarul Institutului de Istorie din Cluj 7, 1964, 117-145.

Rákóczy S., *A bányászat multja a magyar birodalom földjén,* Bányászati és Kohászati Lapok 43, 1910, nr. 9, 535–576, nr. 10, 596–632, nr. 11, 655–728, nr. 12, 748–803.

Rustoiu A., *Sarea Maramureşului şi aşezările dacice de pe Tisa superioară*, Marmatia 7/1, 2003, 201-217.

Rusu M. , *Metalurgia bronzului din Transilvania la începutul Hallstattului*, Rezumatul tezei de doctorat, Iaşi, 1972.

Schmidt L., *A máramarosi bányászat fejlödésének története,* Bányászati és Kohászati Lapok 34, 1901.

Schönherr Gy., *Nagybánya monografiája. Első fejezet. A nagybányai terület őstörténete,* în *Nagybánya*", anul VI, nr. 34 din 20 august 1908.

Stanciu I., *Prezență română în Depresiunea Baia Mare ?*, Studii şi ComunicăriSatuMare11–12, 1994–1995, 41-44.

Szellemy G., *Nagybányának és vidékének fémbányászata*, Nagybánya, 1894.

Szilágyi I., *Máramaros vármegye egyetemes leírása a Magyar orvosok és természetvizsgálok 1876-ban Szigeten tartott XIX-dik nagygyülésének alkalmából*, Budapest, 1876.

Szmik A., *Adalékok Felsőbánya szabad királyi bányaváros monográfiájához,* Budapest, 1906.

Wenzel G., *Magyarország bányászatának kritikai története*, Budapest, 1880.

Woditska I. (red.), *A nagybányai M. Kir. bányaigazgatósági kerület monográfiája*, Nagybánya, 1896.

Wollmann V., *Mineritul metalifer, extragerea sării şi carierele de piatră în Dacia romană* , Bibliotheca Musei Napocensis XIII – Veröffentlichungen aus dem Deutschen Bergbau-Museum Bochum 63, Bochum, Cluj-Napoca, 1996.

Wollmann V, *Arheologie industrială. Din istoria patrimoniului tehnic pe teritoriul României*, Alba Iulia, 2003.

Wollmann V., *Bergmänische Sehenswürdigkeiten in Siebenbürgen*, Der Anschnitt 55, 6, 2003, 254-273.

Wollmann V, *Die Münzstätte von Nagybánya (Baia Mare). Ein Beitrag zur Montangeschichte und Industriearchäologie der Marmarosch (Maramureş, Rumänien)* în St. Brüggerhoff, M. Farrenkopf, W. Geerlings., *Montan- und Industriegeschichte. Dokumentation und Forschung. Industriearchäologie und Museum. Festschrift für Rainer Slotta zum 60. Geburtstag*, Paderborn, 2006, 439-483.

Wollmann V, *Die erste Dampfmaschine in Siebenbürgen (Zlatna) und ihre typologischen Vorläufer*, Apulum 46, 2009, 163-210.

DATES REGARDING THE HISTORY OF MINING IN MARAMUREŞ COUNTY

Abstract

There is no doubt that the most important natural riches of Maramureş are its non-ferrous minerals and salt. The evolution of the various communities in this region has been strongly influenced by the exploitation and capitalization of this natural wealth.

The extraordinary development of the northern Transylvanian civilization, especially in the second part of the second millennium BC, was directly connected to the extraction of salt, copper and gold. Not only surface resources were exploited, but also resources from shallow depths. The various hoards of bronze and gold objects which were discovered in Maramureş, mostly in the Ţibleş region, and also the objects and installations found in the local salt, provide us with abundant evidence of the fact that mining was carried out in the Bronze Age by specialized groups. The discovery of archeological findings in several tombs of that era bears witness to that mining activity. Moreover, these discoveries lead us to the conclusion that certain cult rituals were probably intended for those groups engaged in mining.

The exhaustion of mineral deposits that could be extracted with the technology of that period led to an abandonment of the area—for at least a few centuries during the first millennium BC—which caused a partial depopulation of the area.

There is some debate on the chronology of the mining revival in Maramureş. Some researchers, especially at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, attributed the old mines from Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic etc. to the work of the Romans. However, in recent time, mention has been made of mining carried out by the free Dacians, but without totally abandoning the idea of roman population's presence in the area.

Even though several discoveries which date from 2nd-4th centuries and show the existence of a habitation area next to the Roman borders were made recently in Maramureş, including Baia Mare, the economical activity of the period is still uncertain and eventual proofs of a mining activity are totally missing.

There is little information regarding the post-Roman habitation in Maramureş and no vestiges of that settlement can be linked to eventual mining activity.

The first reliable date concerning mining in Maramureş comes from the 14th century when it was mentioned in scriptures. However, we can suppose that the beginning of medieval mining activity dates back much earlier—at least from the second half of the 13th century.

In a document issueed by king Ludovic I (1342-1382), Baia Mare and an other settlement are refered to as *Rivulus Dominarum* and *Zazurbanya*. It is also mentioned that a mine digger leader, *magistrum montis*, is chosen on an annual basis. Together with the town ruler, *judex*, and the council, *magistratus*, he is in charge of the mining activities and has the right to judge every problem regarding mining. In the same document, it is stipulated that the town ruler and the council choose the mine's keeper, *scansores*, who needs to control all the mining activities and permanently raise the king's tribute. The wood used for building the mines could be provided from the town's territory or from the nearby woods. All the privileges settled in this script belonged to an important community, in a free royal town.

The most important gold, silver and copper mines were located in and around Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic, Ilba, Nistru, Băiuţ, Băiţa and Băile Borşa, while the salt mines were located in Coştiui and Ocna Şugatag. However, after a period in which mining activities flourished, several decades of decline ensued, most of them caused by political and social conflicts and upheavals.

In the year of 1748, a Superior Mine Inspectorate (*Inspectorat Oberamt*) came into being in Baia Mare with the aim of raising the level of gold and silver production. The mint from Baia Mare, the royal mine office from Baia Sprie, the mine and foundry office from Cavnic, the foundry and royal woods office from Ferneziu, the copper foundry and royal woods office from Băița, the mine and foundry office from Nistru, the royal mine office from Băiuț, the smitheries from the former Belső-Szolnok county, the royal mine office from Borşa, Chioar borough, the central financial department of the office, four laboratories and the mining courts from Baia Sprie, Cavnic and Borşa, were all under the authority of the Superior Mine Inspectorate.

Significant changes in the mining administration were only introduced in the second part of the 19th century, when the Baia Mare Mine Office assumed the administration of the former Superior Mine Inspectorate.

In 1900, the Mine Office from Baia Sprie, the Mine and Foundry Office from Cavnic, the Mine and Foundry Office from Băiuț, the Mine and Foundry Office from Rodna Veche, the Foundry Office from Ferneziu, Valea Roşie Mine, Dealul Crucii Mine from Baia Mare and the Analysis Office from Baia Mare were under the Mine and Ironworks Office Baia Mare.

At the turn of the 19th century, new investments were made at the Dealul Crucii Mine in order to increase its efficiency due to the reduction of metals in the ore. Among other changes, the installation of a Girard turbine increased stamping capacity. In 1900, at a distance of 2.5 km, an electric plant was opened in Vicleanul valley to sustain the mining activity. At the same time, a number of research works were carried out, including a few re-openings at higher levels.

At the beginning of the 20th century, several mines were in operation in Valea Borcutului, near Baia Mare, some of them—most notably, the Leopold mine and the Micşa mine—were of major importance. The explored lode from the second mine was continued at the south by a lode from Leopold mine, only 100 meters separated the two lodes. Surprisingly, the gold content was found at considerable depths, and in rather different geological conditions, than in other places; the lodes discovered in Valea Borcutului which are bounded by rhyolite, not andesite, as in Băița and Dealul Crucii.

In 1905, the amount of gold extracted in the mines belonging to the Mine Office Baia Mare was 699.509 kg, 93.70 kg from the exploitation of Valea Borcutului, Dealul Crucii mine 168 kg and Valea Roşie mine 240.5 kg. In the same year, a considerable amount of silver was extracted in the same district – 6336.35 kg, of which 578.8 kg at Dealul Crucii mine, 20.6 kg at Ioan Evanghelistul mine in Valea Roşie, 141.3 kg at Calasanti mine, 158.7 kg at Leopold mine, 18.8 at Micşa mine.

During World War I, the mines suffered severe damage. The gold mines from Dealul Crucii, as well as the lead-silver mines from Baia Sprie and Cavnic, were flooded.

After the Unification of Transylvania with Romania, the assets that once belonged to the Mine Office were transferred to the Romanian state (March, April 1919). "The public commercial corporation of mining and metallurgical enterprises from Ardeal" was founded in 1931 and its role was to administer all the mines in the northern part of the country. The mines were also exploited by private mining companies, many of them with foreign capital.

After 1945, in the so-called "socialist era of Romania'', mining activity in Maramureş county was affected by many changes—some of them were positive, others had a negative effect. Obviously, production was expanded, modern extraction techniques were introduced, new mines were opened, work safety was enhanced, and miners received many benefits that they had not enjoyed earlier. Unfortunately, mining activities had a serious negative impact on society and a very severe consequences on the environment.

Nowadays, local mining is going through one of its most serious crisis. However, the mineral resources of this area are not exhausted and presumably, one day, their exploitation will again become profitable.

COLECȚIILE DE MINERIT ALE MUZEULUI DIN BAIA MARE

LUCIA POP

În contextul favorabil al propagării şi dezvoltării interesului public față de mărturiile trecutului, inițiativa înființării unui muzeu în oraşul Baia Mare a prins contur în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Reprezentanți ai intelectualității băimărene, cu sprijinul autorităților locale, au pus bazele *Asociației muzeale băimărene*, în anul 1899 (31 august), iar în anul 1904 (19 iunie) a fost deschis pentru public *Muzeul orăşenesc Baia Mare*. De ideea înființării muzeului, de materializarea ei şi de fundamentarea organizatorică a instituției este strâns legat numele istoricului băimărean, dr. Gyula Schönherr (1864-1908), membru al Academiei Ungare, personalitate marcantă în domeniul cercetării istorice.

Colecțiile incipiente de „obiecte vechi", în care predominau mărturii arheologice, numismatice, însemne şi produse de breaslă, arme albe şi de foc, alte obiecte şi documente din Evul mediu, totalizau, în anul 1903, 4411 piese. Micul patrimoniu, constituit în totalitate prin donații şi descoperiri întâmplătoare, s-a dezvoltat şi s-a diversificat în timp. Obiectivele cuprinse în Statutul de funcționare a muzeului orăşenesc şi vechile registre de inventar, păstrate până astăzi, prin structura şi informațiile pe care ni le oferă, demonstrează misiunea asumată de a ocroti şi dezvolta aceste colecții şi de a le face cunoscute publicului interesat.

Bogăția subsolului în zăcăminte neferoase, cu o mare concentrație de aur şi argint, motivația naturală a practicării de timpuriu a mineritului, a declanşat procesul istoric de formare şi dezvoltare, în această zonă, a unor aşezări urbane, precum Baia Mare, Baia Sprie. Este firesc, aşadar, ca primele colecții muzeale să cuprindă încă de la începuturile constituirii lor, obiecte specifice acestei vechi îndeletniciri.

Astfel, obiectele semnalate în primele poziții ale Registrului de inventar, au fost vechi opaițe miniere din lut ars, acestea, alături de alte piese medievale (în total 58), constituie prima donație făcută muzeului la 30 septembrie 1898, donatorul fiind istoricul Gyula Schönherr. În 1904, inginerul Anton Szmik oferă muzeului flori de mină şi unelte miniere, în acest an fiind semnalate şi primele achiziții contra cost de obiecte muzeale.

O constantă în dezvoltarea de-a lungul timpului a acestor colecții speciale, alături de donațiile făcute periodic de către instituțiile de profil, Direcția Minelor (după 1900), Centrala Minelor (anii 1980-1985) sau REMIN (anii 2000), cu sediul în Baia Mare sau instituții miniere din zonele Baia Sprie, Cavnic, Borşa, Lăpuş, o constituie descoperirile întâmplătoare sau în contextul cercetărilor arheologice sistematice, precum şi recuperările de pe teren. Patrimoniul de excepție, structurat astăzi în colecții bine conturate, permite o fericită completare a istoriei documentare scrise privind evoluția mineritului în Maramureş pentru o perioadă de timp cuprinsă între secolele XIV–XX, documente păstrate astăzi în fondurile Serviciului Județean Maramureş al Arhivelor Naționale.

Secole la rând, munca în vechile exploatări miniere a fost practicată cu aceleaşi sau foarte asemănătoare tipuri de unelte, utilaje, instalații de extracție şi de prelucrare, evoluția acestora fiind lentă şi anevoioasă. De abia în secolul XVIII, când autoritățile austriece acordă o atenție foarte mare mineritului din aceste zone, în scopul creşterii productivității, se introduc sisteme de exploatare mecanizate care, asociate cu munca salarială şi cu o legislație specifică, se constituie în momente importante din istoria mineritului şi a tehnicii miniere. Apariția

maşinismului, folosirea forţei aburului, din aceeaşi perioadă, au determinat creşterea rentabilităţii exploatării zăcămintelor neferoase. Se caută şi se găsesc soluţii noi pentru probleme majore ale muncii în subteran precum aerajul sau evacuarea apei. Metodele avansate de exploatare (şteampuri cu săgeţi de fier, de tip californian, linia ferată) din secolul XIX, electricitatea secolului XX, au determinat o accelerare a evoluţiei tehnicilor miniere. Aceste etape evolutive foarte largi, cu o mare întindere în timp, vor fi ilustrate în contextul prezentării patrimoniului şi în concordanţă cu apartenenţa categorială a bunurilor culturale ce îl alcătuiesc.

Din vechiul fond al Muzeului orăşenesc Baia Mare regăsim în patrimoniul de astăzi, unelte specifice tradiţionale (ciocan, daltă, ţâncuş, târnăcop, sapă, lopată), recipiente pentru zdrobirea minereului (mojare), vase de probă şi creuzete (întregi sau fragmentare), polonice de aramă folosite în monetărie, mijloace de iluminat în subteran (opaiţe de ceramică, opaiţe de fier, cupru sau aramă, cu corp închis sau deschis), instrumente de măsură (balanţe şi truse cu 3 până la 30 de greutăţi, raportor şi busolă), monede minereşti.

Probabil că o parte din aceste piese au fost puse în valoare în cadrul Muzeului orăşenesc Baia Sprie, care în anul 1953 era deschis publicului, fiind desfiinţat în anul 1960, când colecţiile au fost înglobate în patrimoniul Muzeului Regional Baia Mare, căruia, de altfel, îi era subordonat (Arhiva Muzeului Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Act nr. 1867/1960). Din nefericire nu s-a păstrat niciun document referitor la categoriile de bunuri transferate, dar cu siguranţă au predominat cele minereşti.

Unele dintre aceste piese au o sporită valoare documentară fiind datate şi cu text inscripţionat, altele prezintă însemnul mineritului (ciocanele încrucişate), iar unele fac dovada elocventă a îndelungatei folosinţe. Cele mai vechi şi valoroase piese din patrimoniu, legate de istoria oraşelor medievale Baia Mare, Baia Sprie, şi a mineritului din această perioadă, sunt vechile tipare de sigilii, de la mijlocul secolului XIV, care, în câmpul central, prezintă scene de minerit stilizate. Din aceeaşi colecţie veche se păstrează monede minereşti, pfenigi, din aramă („moneda roşie"), cu ciocanele încrucişate pe revers, din secolele XVII-XVIII, cu care lucrătorii din mine îşi puteau cumpăra cele necesare traiului zilnic. Unele din aceste monede au fost bătute la monetăria din Baia Mare sau la monetăria din Kremnica.

Valoroase detalii privind tehnica minieră în secolul XVIII ne oferă, spre exemplu, stampa, datată 1773, care ne prezintă o imagine de ansamblu asupra complexului minier de pe Muntele de Mijloc (Mons Medius) din Baia Sprie. Detaliile la care ne referim sunt instalaţii de lemn, între care, pe poteci se văd vagoneţi traşi de cai pe şine de lemn.

Acest fond vechi, cuprins astăzi în patrimoniul istoric de Ev mediu, s-a îmbogăţit în timp prin cercetări arheologice şi descoperiri întâmplătoare. Astfel, în anul 1963, la Firiza au fost găsite fragmente de opaiţe din ceramică şi creuzete, în 1967 în Baia Mare, pe Valea Roşie, iar în 1969 în centrul vechi al oraşului au fost descoperite vase fragmentare de probă şi creuzete de ceramică.

Începând cu anul 1975, în contextul unui plan de dezvoltare a patrimoniului, de lungă durată (instituţia se numea din 1968 Muzeul Judeţean Maramureş), au fost achiziţionate opaiţe, unelte de minerit din zonele Chiuzbaia şi Cavnic. A fost demarată o amplă cercetare de teren (anii 1980-1985), când, în colaborare cu foşti ingineri minieri, Gheorghe Lenghel şi Ştefan Maternic, au fost recuperate şi achiziţionate obiecte specifice, unelte, opaiţe, lămpi cu carbid, mojare mari de măcinat minereu, documente scrise, fotografii, aparţinând secolului XIX şi primei jumătăţi a secolului XX, din zonele Baia Mare, Baia Sprie, Băiţa şi Cavnic.

În perioada 1978 – 2000, aceste cercetări de teren şi achiziţii au fost desfăşurate de un colectiv de muzeografi alcătuit din Viorica Ursu, Lucia Pop şi Gheorghe Robescu, având ca şi conservatori, succesiv, pe Livia Dragoş şi Maria Pop, piesele respective regăsindu-se în colecţiile de istorie medie, modernă şi contemporană.

În anul 1976, în cadrul Muzeului Judeţean Maramureş, a fost înfiinţată o secţie nouă, de tehnică minieră, care a existat ca atare până în anul 1996. Raţiunea existenţei acestei secţii a fost dezvoltarea unor colecţii noi de tehnică minieră, pe baza unei ample cercetări de teren

pentru identificarea, depistarea şi recuperarea mărturiilor trecutului şi prezentului legate de minerit şi de activitățile conexe. Şefa secției, muzeograf Maria Şajnelic (în perioada 1980-1996), a desfăşurat o sistematică activitate de recuperare în zonele miniere, de evidență şi fişare a obiectelor nou intrate în patrimoniu. În colaborare succesivă, cu Nicolae Reisfeld Jr. şi, din 1994, cu Viorica Mendre, gestionar conservator până în prezent, au conservat şi organizat colecția de sine stătătoare. Restaurarea pieselor din metal s-a făcut de către specialiştii din cadrul Laboratorului de Restaurare, Nicolae Reisfeld, Doina Achim, Georgeta Micu, Dorian Ghiman. Restaurarea obiectelor de lemn din colecții s-a făcut de specialiştii Laboratorului de Restaurare, conduşi de către Gheorghe Dâmb, din cadrul Secției de Etnografie şi Artă Populară.

Primele piese au fost achiziționate în anul 1980 şi tot în aceeaşi perioadă au fost recuperate foarte multe obiecte specifice din clădirea şi curtea interioară ale fostului sediu al Centralei Minelor şi Metalurgiei Neferoase (C.M.M.N.), clădiri din Baia Mare în care au funcționat odinioară Monetăria, Inspectoratul Superior Minier şi Direcția Minelor Statului, iar astăzi ele adăpostesc patrimoniul Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş. Acest context solicită mențiunea momentului în care, instituția Muzeul Județean Maramureş, prin Hotărârea nr. 80 din 19 septembrie 2006, a Consiliului Județean Maramureş, a fost reorganizată înființându-se trei noi instituții muzeale, una dintre acestea fiind Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş.

Patrimoniul de tehnică minieră, pe care îl prezentăm în cele ce urmează, cuprinde 961 bunuri culturale şi este structurat în colecții de obiecte tridimensionale, 538 piese, şi fondul documentar, 433 piese. Extensia în timp a vechimii bunurilor culturale este perioada cuprinsă între secolele XIV şi XX.

Colecțiile de obiecte specifice mineritului sunt alcătuite, în cea mai mare parte, din unelte tradiționale, mijloace de iluminat în subteran, mijloace de transport a minereului din abataj la suprafață, părți componente ale unor instalații de extracție şi de evacuare a apei din subteran, recipiente folosite în diferite metode de prelucrare şi preparare a minereului neferos, aparate de topografie minieră, accesorii vestimentare, însemne şi simboluri, părți componente ale vechilor instalații din stația de afinare (instalația de separare a aurului şi argintului prin procedeul electrolitic). Vom prezenta acest patrimoniu în concordanță cu fazele tehnologice specifice exploatării minereului neferos din zonele miniere ale Maramureşului.

Dislocarea sau desprinderea rocilor în subteran se făcea manual, prin „puşcare" sau prin încălzirea rocilor. Uneltele şi utilajele pentru efectuarea acestor lucrări erau alese în funcție de duritatea minereului. Aceste unelte, în general, nu au suferit modificări tipologice esențiale, ele fiind folosite timp îndelungat (până la introducerea ciocanelor de batere cu aer comprimat, la începutul secolului XX). Unealta cel mai des utilizată, prin tradiție simbol al mineritului, a fost *ciocanul*, folosit pentru sfărâmarea rocii sau pentru „bătutul" găurilor de „puşcare" (găuri în care se introducea încărcătura explozivă, procedeu care s-a generalizat în secolul XVIII). Ciocanele de mină, în funcție de formă, mărime, greutate şi utilizare erau de diferite categorii, dintre care amintim: *fistăul* (greutate de 1,5-2,5 kg capete plate rotunjite spre mâner); *puțca (*greutate de 2,5-5 kg*),* ciocan cu capetele plate, şi *barosul* (greutate până la 10 kg), cu coada scurtă, folosit cu ambele mâini pentru sfărâmarea rocilor mai dure. La tăierea rocilor şi scobirea în filon era folosit *târnăcopul*. Acesta, la rândul său era de mai multe feluri: cu două capete ascuțite, cu un singur capăt ascuțit (se mai numea ciocan de mină), cu două capete, dintre care unul plat. Acționate cu ajutorul ciocanelor erau unelte precum *țâncuşul* sau *şpițul* (bară de fier cu un vârf ascuțit şi oțelit), folosite pentru scobirea rocii ori sfărâmarea bolovanilor, *ranga* şi *sfredelul* sau perforatorul manual (vârf oțelit în formă de coadă de rândunică sau de floare) folosite la dislocarea şi găurirea rocilor mai dure.

Unelte folosite în subteran pentru săparea rocilor mai moi, pentru adunarea şi încărcarea sterilului, au fost *sapa* (răzuitoare, putea să fie cu pinten folosit la sfărâmare*)*, *lopata* şi *grebla.* Aceste tipuri de unelte tradiționale au intrat în colecție în anii 1980 – 1990, fiind recuperate din gospodăriile foştilor mineri din zonele Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar,

Valea Roşie), Baia Sprie (Dealul Minei), Chiuzbaia, Cavnic, Băiuţ, Ilba. Ca şi vechime, cu mici excepţii, acestea se încadrează în a doua jumătate a secolului XIX şi prima jumătate a secolului XX.

O categorie importantă de obiecte sunt mijloacele folosite pentru evacuarea minereului din subteran la suprafaţă până la instalaţiile de preparare sau de depozitare.

Transportul materialului rezultat din dislocarea rocilor presupunea mai multe operaţiuni în funcţie de adâncimea de la care trebuia scos. Pentru eliberarea frontului de lucru din galerie, materialul tăiat sau „puşcat" era transportat cu *trocul de lemn* (cel mai adesea în formă de covată) până la rostogol sau vagonet. Trocurile au fost folosite timp îndelungat, inclusiv în primele decenii ale secolului XX. Confecţionat din lemn trocul era purtat pe umeri sau legate câte două, pe după gât (secolele XVI-XVII). Această muncă de corvoadă era foarte grea, obositoare şi, în general, disprețuită de cei care o îndeplineau. Asemănător trocului şi, de asemenea, cu o foarte lungă utilizare în timp, dar cu o altă destinaţie, a fost *şaitrocul*. Acesta, cofecţionat din lemn, de formă pătrată, dreptunghiulară sau paralelipipedică având marginile ridicate, era folosit la primele probe de minereu în subteran sau la spălarea aluviunilor şi nisipurilor aurifere.

Vagonetul, un mijloc de transport eficient, generalizat în secolul XVIII, se folosea în galeriile orizontale şi la suprafaţă, fiind acţionat manual sau cu ajutorul animalelor, pe şine de lemn. Minereul era încărcat în vagonet cu trocul şi lopata. Frecvent folosită, în perioada medievală, dar pe distanţe scurte, din cauza volumului de minereu destul de redus pe care îl putea transporta, a fost *roaba* care, de asemenea, era încărcată cu trocul şi lopata. Pentru transportul pe plan vertical erau utilizate instalaţii simple, montate în şi la gura puţului, minereul fiind scos la suprafaţă cu ajutorul găleţilor, a coşurilor sau a coliviilor.

Aceste mijloace diferite de transport, pe care le regăsim în colecţii, au fost recuperate fie din gospodăriile foştilor mineri, fie chiar din subteran, în perioada 1981-1985. Astfel, din puţul Breiner (Băiuţ) au fost recuperate două trocuri de lemn (secolele XVIII - XIX), iar din minele din Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar) provin câteva piese de acest fel, din lemn şi metal, unele foarte uzate de folosinţa îndelungată. Unicul exemplar de vagonet din colecţie, vagonet cu tijă de ghidare, a fost achiziţionat în Baia Mare (Valea Borcutului), dar singurele părţi componente originale sunt cele două perechi de roţi metalice, cutia fiind refăcută. O piesă deosebită din aceeaşi categorie de obiecte este una din cele două roabe din colecţie, care a fost recuperată din galeriile minei Herja, piesă care, având în vedere tipologia roţii de lemn, aparţine, probabil, secolului XVIII. În subteran, pentru a ajunge de la un nivel la altul, minerii au folosit scările din lemn cioplit. O astfel de scară veche (secolele XVIII-XIX) a fost recuperată din galeriile de la Şuior.

Pentru transportul la suprafaţă a diferitelor părţi componente de instalaţii şi utilaje miniere grele era folosit carul masiv de lemn (tileaga), piesă care a fost achiziţionată din zona minelor de la Băiţa, acesta fiind în funcţiune până la mijlocul secolului XX. Din instalaţiile simple folosite în timp pentru transportul sau ridicarea minereului la suprafaţă, se păstrează în colecţie axul (tamburul) unui troliu manual care, montat pe un cadru de lemn la gura puţului şi acţionat de două manivele, scotea din subteran roca sfărâmată încărcată în găleţi. Sfoara groasă înfăşurată la mijlocul tamburului avea ambele capete prevăzute cu câte un cârlig de care se atârnau găleţile, cea plină urca iar găleata goală cobora. Această piesă unicat, a cărei formă identică o găsim reprezentată în planşele vechilor tratate de minerit şi metalurgie, provine din zona mineră Baia Sprie. Acest tip de instalaţie minieră a fost folosit şi pentru evacuarea apei infiltrate, care inunda fronturile de lucru, folosindu-se găleţile (chibla de lemn sau piele) şi sacii impermeabili. În a doua jumătate a secolului XVIII şi la începutul secolului XIX s-au folosit sisteme de pompare a apei prin conducte de lemn, conectate la un bazin colector. Părţi componente (conducte de lemn) ale unor astfel de instalaţii de evacuare a apei au fost recuperate din galeria Breiner (Băiuţ) şi de la Nistru, în anul 1981.

O problemă de mare importanţă pentru munca de exploatare în subteran a fost, în toate perioadele istorice, iluminatul, fără de care acele munci dificile nu se puteau desfăşura.

Evoluția mijloacelor de iluminat, asemenea uneltelor tradiționale a fost deosebit de lentă, cum a fost dealtfel în tot spațiul european. *Opaițele şi lămpile de mină*, ne referim aici la toate piesele cuprinse în patrimoniul de istorie şi de tehnică minieră a muzeului, reprezintă o colecție de excepție, care permite prezentarea cronologică şi tipologică a evoluției acestora. Fără a detalia această evoluție vom puncta grupele mari de piese în care este structurată colecția. Cele mai vechi sunt desigur opaițele de ceramică (secolele XV-XVII), pe care le-am amintit la începutul prezentării noastre şi care se aseamănă cu opaițele romane. Opaițele din metal (fier forjat, turnat sau din cupru), cu corp deschis aproape circular, sunt mai puține la număr, acest tip de lampă portabilă fiind folosit în perioada secolelor XVII - prima jumătate a secolului XIX. Cele mai numeroase sunt opaițele cu corp închis, în formă de pară sau de vioară, cu două sau trei orificii (pentru ulei, fitil şi accesul aerului) şi cu un sistem de prindere (agățare) de peretele galeriei. Fitilul era îmbibat în seu sau ulei.

Aceste lămpi au fost folosite timp îndelungat chiar şi după introducerea lămpilor cu acetilenă (carbid) şi cu benzină, la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX.

Opaițul sau lampa de mină, pe care o găsim reprezentată deseori în vechile imagini cu mineri, era transmisă din tată în fiu, ca un simbol în familiile de mineri care dealtfel țineau foarte mult la tradiție şi la respectarea ei. Acest sistem de iluminat cu flacără deschisă era folosit în exploatările miniere lipsite de substanțe inflamabile aşa cum erau în bazimul Baia Mare. Opaițele din colecțiile muzeului băimărean provin din zonele Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic, Ocna Şugatag, Băiuț, Nistru, cele mai multe fiind recuperate din podul sau şopronul caselor de mineri. Lămpile cu carbid, din fier sau cupru, au fost recuperate, în număr destul de mare, din aceleaşi zone miniere, fiind încă des întâlnite pe teren. Nu lipsesc lămpile cu benzină, de tip „Davys", folosite pentru determinarea conținutului de gaz metan din galerii şi lămpile electrice cu acumulatori, mijloace de iluminat folosite mai ales în minele de cărbuni.

Fazele tehnologice, ulterioare extracției minereului neferos, sunt cele de prelucrare şi preparare. Pentru diferitele procedee folosite prezentăm, în raport cu evoluția lor, obiectele, utilajele şi instalațiile, aşa cum se regăsesc în colecții, unele fiind fragmentare, părți componente sau în forma machetelor. Mărunțirea cantităților mici de minereu cu ajutorul pivelor de piatră şi a mojarelor de fontă, cu pistil, era o metodă rudimentară, dar mult timp folosită. Piese de acest fel din colecție au fost recuperate prin anii 1980, din fostul sediu al Centralei Minelor din Baia Mare. Din acest grupaj se evidențiază un mojar de fontă, de mari dimensiuni, inscripționat şi datat 1779.

Pentru măcinarea fină a unor mari cantități de minereu aurifer erau folosite şteampurile, instalații de lemn care, la rândul lor, au cunoscut îmbunătățiri progresive. Şteampul era acționat la începuturi de forța umană şi animală. Generalizarea folosirii energiei hidraulice, în secolele XVI-XVII a adus după sine creşterea remarcabilă a eficienței şi productivității, un alt moment important în evoluția lor fiind introducerea săgeților de fier de tip „californian" în secolul XIX. Aceste vechi instalații, de mari dimensiuni, deseori amplasate în cascadă pe malul pârâului, nu s-au păstrat până astăzi, dar materialul foto-documentar şi îndeosebi machetele din patrimoniu redau principiul lor de funcționare. Astfel este macheta unui şteamp cu 10 săgeți care a funcționat la Baia Sprie până în jurul anilor 1930 (piesă construită de un fost lucrător la această instalație, Anton Fux) sau macheta şteampului cu 9 săgeți care a funcționat în Baia Mare (Valea Roşie), în jurul anilor 1900.

Părți componente ale unor instalații de măcinat minereul, şteamp şi moară cu bile, au fost recuperate din teren, în perioada 1981-1986. Astfel, la Baia Sprie au fost recuperați saboți grei de şteamp, de la Cavnic bile de moară, iar din zona Şuior au fost recuperate grinzi mari de la fundație de şteamp.

Concentratele obținute la şteampuri treceau prin diferitele procedee de extragere a metalului prețios (amalgamare, cianurare, topire), în zona minieră Baia Mara fiind folosite, se pare, toate procedeele principale. Nu vom aborda problematica metalurgiei neferoase, deoarece ea se reflectă foarte sumar în colecțiile noastre. Menționăm faptul că, în incinta Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie, se păstrază *in situ* şi sunt integrate în colecție, o

parte din utilajele şi instalaţiile care au funcţionat în Staţia de Afinare de la Baia Mare: cuptoarele pentru topit aur şi argint, generatorul de curent continuu, scheletul metalic al instalaţiei electrolitice de separare, celule de separare şi spaţiul special, cu mobilierul original de depozitare a lingourilor de aur şi argint, respectiv Trezoreria.

Din spaţiile fostei afinării au fost recuperate vase de probă şi creuzete care, împreună cu vasele ceramice medievale, amintite anterior, formează o colecţie de foarte variate recipiente miniere. Aceste vase, de mărimi şi forme diferite, erau folosite la analizele minereurilor de aur şi argint, la separarea metalelor nobile. Erau confecţionate de meşteri olari, din lut ars, cele vechi şi îndelung folosite fiind mai rezistente decât cele noi. Unele vase de probă au forma triunghiulară şi erau folosite de regulă pentru minereul de cupru care trebuia turnat şi analizat prin foc.

Alături de tehnica minieră propriu-zisă, cunoştinţele teoretice specializate, dobândite prin studii aprofundate, începând cu secolul XVIII, concretizate în noţiuni de topografie minieră, vor avea un rol din ce în ce mai important în extinderea lucrărilor miniere, în subteran şi la suprafaţă. Dintre instrumentele folosite în acea perioadă de început pentru măsurarea unghiurilor a fost *busola cu arc suspendat*. Pentru executarea planşelor topografice, începând cu secolul XIX, datele tehnice necesare, respectiv diferitele măsurători, au fost furnizate de aparate complexe, numite *nivele* şi *teodolite*. În anul 1981 au intrat în colecţie, prin donaţie (din partea Centralei Minelor), câteva instrumente de acest fel. Dintre acestea se detaşează unele piese: o nivelă tip *Rost*, medaliată cu aur la Paris în anul 1900, după cum se vede pe eticheta aplicată pe partea interioară a cutiei, precum şi un teodolit tip *Hildebrand*, 1925, livrat în acelaşi an la minele din Maramureş. Din cauza greutăţii destul de mari, acest aparat de precizie era montat pe un trepied, care îi asigura stabilitatea necesară pentru efectuarea măsurătorilor. Hărţile întocmite pe baza acestor măsurători ofereau specialiştilor cuvenitele date privind exploatările miniere, iar cercetătorilor de astăzi le furnitează variate informaţii ştiinţifice.

Cele aproximativ 100 de hărţi din fondul documentar al colecţiilor de minerit au ca referinţă diferite zone din Transilvania, din Maramureş, dar şi din alte părţi ale Europei. Cele mai vechi sunt din primele decenii ale secolului XIX: o hartă minieră a Transilvaniei din 1816, mai multe hărţi din zona Baia Sprie, un plan al galeriilor Ioachim (Herja) din 1841 sau o hartă cu centrele miniere din Imperiul Austro-Ungar în perioada 1913 - 1917. Unele dintre ele prezintă chiar elemente artistice decorative, fiind executate în acuarelă, cum este un grupaj de planuri ale unor mine din Baia Sprie, achiziţionate în anul 1985.

În mod fericit aceste documente cartografice sunt completate de câteva zeci de planşe, schiţe şi desene tehnice, alb-negru şi color, în creion sau acuarelă, care se constituie, la rândul lor, într-un modest, dar valoros fond documentar de manuscrise. Aceste planşe, semnate şi datate, cele mai vechi fiind din anii 1802-1840, reprezintă unelte, mijloace de transport, utilaje şi instalaţii miniere şi reflectă, fără îndoială, etape ale dezvoltării ştiinţei şi tehnologiei, a mineritului şi metalurgiei în general.

Cele câteva planşe cu desene tehnice realizate de Gabriel von Svaiczer, fost angajat la Inspectoratul Superior Minier din Baia Mare, sunt importante, deoarece unele reprezintă utilaje folosite în diferite metode de preparare, domeniu în care a avut câteva inovaţii tehnice foarte utile, prin anii 1839. De altfel, şi în Arhiva de la Banská Štiavnica din Slovacia (renumitul centru minier de altădată, Scemnitz), unde a plecat de la Baia Mare, se regăsesc planşele sale.

Legate de mineritul din zonă sunt planşele color care reprezintă, spre exemplu, instalaţia minieră şi cadrul de susţinere, de lemn, din puţul Terezia (Baia Sprie), în anii 1913-1914 sau un tablou de distribuţie de la mina Băiuţ.

Plăci fotografice şi fotografii, intrate în patrimoniu prin donaţii şi achiziţii, completează fondul documentar cu imagini din zona industrială a oraşului Baia Mare, îndeosebi uzinele Phönix, mine şi zone miniere din Baia Mare şi împrejurimi. Astfel avem în imagini Dealul Crucii, Valea Roşie şi Valea Borcutului din Baia Mare, în prima jumătate a secolului XX,

Dealul Minei şi Valea Principală cu vechi case de mineri din Baia Sprie, mineri în zi de sărbătoare şi flotația veche din Cavnic, mineri cu tradiționale gube în spate, la intrarea minei din Chiuzbaia. Din perioada interbelică sunt o serie de documente (cărți de identitate, cărți de muncă), publicații miniere (Calendarul Minerului, Analele Minelor), iar din anii 1960-1970 sunt afişe cu industria minieră şi „...viața nouă a minerilor".

Un loc important în acest fond documentar îl ocupă *Cartea de Aur a Afinăriei de Aur şi Argint* din Baia Mare, care consemnează vizitatorii şi impresiile lor din anul 1934, ultima înregistrare fiind în anul 1951, când, probabil, s-au interzis vizitele.

În colecțiile de carte veche ale Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, care alcătuiesc fodul documentar „Gyula Schönherr", se păstrează două exemplare (ediții din 1557) din primul tratat de minerit şi metalurgie „ *De re metallica* ", scris de Georg Agricola (1494-1555), apărut după moartea sa, la Basel, în anul 1556. În cele peste 200 de gravuri din această „carte de căpătâi" a minerilor vreme îndelungată, găsim reprezentate uneltele tradiționale, utilaje şi instalații de extracție şi preparare, precum şi modalitatea de folosire sau funcționare, dar şi aspecte legate de probleme cotidiene ale minerilor.

Un grupaj aparte în acest patrimoniu de minerit şi tehnică minieră îl constituie obiectele cu însemnele specifice acestui meşteşug, elementele de vestimentație şi accesoriile care poartă în mod vădit amprenta tradiției, dar şi al timpului trecut. O piesă deosebită este un vas în formă de cupă, din ceramică smălțuită, care prezintă pe capac, în mod repetat acest însemn, fiind făcut, aşa cum ne arată inscripția în limba maghiară, de un meşter olar din Baia Sprie, în anul 1853. Din acelaşi grupaj este crucea masivă de fier, cu simbolul mineritului şi metalurgiei, de la Căpitanatul minier Baia Sprie, piesă achiziționată în anul 1980. Ciocanele încrucişate le găsim şi pe unele componente de vestimentație, precum chipiu de uniformă minieră sau chipiu de elev la şcoala minieră din Baia Sprie.

Istoria cunoaşte perioade în care o altă bogăție naturală, aflată şi în subsolurile Maramureşului, a fost la fel de prețioasă şi râvnită ca şi aurul, şi anume sarea. Metodele de exploatare a sării au cunoscut o evoluție la fel de lentă în timp, uneltele şi instalațiile de extragere a sării din ocne fiind vreme îndelungată rudimentare.

Existența unui grupaj restrâns de obiecte în patrimoniul muzeului, legate de exploatarea sării în Maramureş, este probabil consecința unei cercetări nu prea aprofundate a zonelor salinare, mai ales de suprafață, deoarece, aşa cum se pronunță specialiştii, puțurile şi minele de sare, unele părăsite cu mai bine de 5-6 decenii în urmă, sunt astăzi greu accesibile. Din acest grupaj amintim unelte tip târnăcop folosite pentru baterea făgaşelor în minele de sare, de la Ocna Şugatag şi Coştiui (secolele XIX şi XX), firma localității Ocna Şugatag, sirena de la mina Gavril (începutul secolului XX), şi diferite obiecte casnice folosite pentru zdrobirea sării şi păstrarea ei. O piesă deosebită este cumpăna unui cântar pentru greutăți foarte mari, din lemn consolidat cu bare de fier şi cu text inscripționat în limba maghiară care cuprinde şi datarea, 1736.

După anul 2000 colecția de minerit a fost dezvoltată în continuare prin achiziții, donații şi recuperări. Astfel, în contextul unui amplu program de cercetare a unor zone miniere din județ au fost recuperate, în perioada 2006-2010, din puțuri şi galerii, diferite obiecte de minerit, spre exemplu de la Băile Borşa, trocuri dreptunghiulare şi scări de lemn, obiecte în curs de includere în colecție. Menționăm faptul că acest proiect, demarat chiar în perioada închiderii minelor, spre consevare (program guvernamental de restructurare a mineritului), este în curs de derulare fiind coordonat de dr. Carol Kacsó, arheolog, şi Iştvan Dumitru, speolog, în colaborare cu membrii Clubului de Speologie „Montana" din Baia Mare.

Multe piese din colecțiile descrise şi prezentate sunt valoroase pentru vechimea lor, dar mai ales pentru unicitatea sau frecvența redusă în patrimoniul muzeelor în general. Prin urmare, cu certitudine, aceste colecții completează în bună măsură patrimoniul industrial minier, de importanță națională, conturat în Maramureş şi în alte zone miniere din România.

În strategia managerială a Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş un loc important îl ocupă dezvoltarea în continuare a acestor colecții de minerit şi tehnică minieră,

prin achiziții şi prin proiecte de cercetare sistematică a zonelor miniere în colaborare cu specialişti din domeniu sau domenii adiacente. În concordanță cu funcțiile specifice ale instituției, acest patrimoniu este conservat pentru a fi păstrat, cercetat şi pus în valoare prin integrarea lui în circuitul ştiințific şi expozițional.

Patrimoniul de minerit şi tehnică minieră al muzeului din Baia Mare a fost pus în valoare în mai multe expoziții temporare. Vom prezenta, în ordine cronologică, cele mai importante programe culturale, în contextul cărora, colecții din acest patrimoniu au fost oferite spre vizitare publicului băimărean şi nu numai.

1994 - *Vechi mijloace de iluminat în mină*, expoziție organizată la Casa Elisabeta din Baia Mare, la aniversarea a 500 de ani de la naşterea lui Georg Agricola (1494-1555), autorul tratatului de minerit şi metalurgie „De re metallica", Basel, 1556. Comisar de expoziție, Viorica Ursu.

Georg Agricola (1494-1555), expoziție organizată la Secția de Etnografie a Muzeului Județean Maramureş, cu prilejul aniversări a 500 de ani de la naştere. Comisar de expoziție, Maria Sajnelic.

1996 - *Opaițe şi lămpi vechi de mină,* expoziție itinerată la Muzeul Politehnic „Ştefan Procopiu" din Iaşi. Comisar de expoziție, Viorica Ursu.

2001 - *Despre minerit*, expoziție organizată în colaborare cu Asociația Rutenilor din România, la sediul Muzeului de Istorie din Baia Mare. Comisar de expoziție, Viorica Ursu.

2003 - *Din istoria mineritului*, expoziție temporară organizată la Centrul Cultural Maghiar din Baia Mare, în colaborare cu Muzeul Petrolului din Ungaria şi Muzeul de Mineralogie din Baia Mare. Comisar de expoziție, Lucia Pop.

2004 – 2005 - Colaborare la *Argintul Rodnei, prosperitatea Bistriței*, expoziție organizată de Complexul Muzeal Bistrița Năsăud şi Muzeul German al Mineritului Bochum, vernisată la Bistrița şi la Baia Mare.

2003 – 2007 - *Istoria mineritului în Maramureş*, expoziție temporară organizată la sediul Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş. Comisar de expoziție, Lucia Pop.

2006 – 2010 - Parteneriat la *Sarea,Timpul şi Omul,* expoziție de importanță națională, itinerantă, de valorificare a patrimoniului muzeal şi documentar legat de istoria exploatării sării de-a lungul timpului, inițiată şi organizată de Muzeul Carpaților Răsăriteni.

2010 - *Arheologie montană, arheologie urbană, speoarheologie. Povestea unei colaborări*, expoziție temporară organizată la sediul Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, în colaborare cu Clubul de speologie „Montana" din Baia Mare. Comisari de expoziție: Carol Kacsó, Dumitru Iştvan.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Achim, V., *Opt decenii de activitate muzeală la Baia Mare*, Marmatia 5-6, Muzeul Județean Maramureş, Baia Mare, 1971-1981.

Cazacu, V., *Metode de abataj folosite la Borcut*, Analele Minelor din România, nr. 10, 1941.

Enciclopedia României, vol. II, Bucureşti, 1938.

Mihoc B., Bălan G., *Stampe inedite din colecțiile Muzeului Județean Maramureş*, Marmatia 2, Baia Mare, 1971.

Realitatea Ilustrată, Bucureşti, 1933.

Studiu de potențial privind patrimoniul industrial minier al județului Maramureş şi al oportunităților de valorificare a acestora în scopuri muzeal-turistice, Baia Mare, 2006. Proiect finanțat de Consiliul Județean Maramureş, coordonare redacțională Carol Kacsó, Dumitru Iştvan.

Ursu,V., *Opaițe de mină din colecțiile Muzeului Județean Maramureş,* Revista Muzeelor, nr. 6, 1977.

Wollmann, V., *Dezvoltarea tehnicii miniere din Munții Cărăşeni în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, Banatica, Muzeul Județean Reşița, 1971.

THE MINING COLLECTIONS OF THE BAIA MARE MUSEUM

Abstract

In the favourable context of a growing and spreading public interest towards the testimonies of the past, the initiative of founding a museum in Baia Mare took shape in the last decades of the 19th century. With the support of the local authorities, the intellectuals from Baia Mare founded the *Museum Association from Baia Mare* in 1889 (August, 31), and the *Town Museum of Baia Mare* was opened to the public in the year of 1904 (June, 19). As time went on, the small patrimony, formed entirely of donations and random discoveries, diversified and developed.

The subterranean non-ferrous resources, containing a considerable gold and silver concentration, were the natural reason for the early mining activities and started the historical process of forming and sprawling of urban settlements like Baia Mare or Baia Sprie. As a consequence, from the beginning the museum collections included specific objects of this old profession.

The exceptional patrimony is nowadays structured in well-shaped collections and allows a completion of the records regarding the evolution of mining in the Maramureş region beginning with the 14th and ending with the 20th century.

From the old fund belonging to the Town Musem of Baia Mare we can trace in today's patrimony specific tools (hammer, hack, pick, oar, hoe), recipients used for crushing the minerals (mortars), pots and crucibles (whole or fragments), copper bugs used in the mint, means of underground lighting (ceramic, copper and iron rush light), measuring instruments (spring balances, mine dials), mining mints and stamps.

A new department of mining technique was founded at the Maramureş County Museum in 1976 and served until 1996. Its aim was to create new collections of mining techniques based on a vast field research for the identification, tracking and recovery of past and present mining testimonials. Most of the exhibits belong to the explored mining areas: Baia Mare, Baia Sprie, Băiuț, Băița, Cavnic Nistru, Ilba şi Borşa. The mining institutions offered their support as granters or mediators in the recovery processes.

The mining collections mostly consist of traditional tools, means of underground lighting and means of conveying of the minerals from the bank to the surface, components of several hydraulic mining methods, recipients used for the processing of non-ferrous minerals, mine survey devices, clothing accessories, signs and symbols. A considerable number of objects, in particular tools and pit lamps, were found in pitmen households, pits and tunnels, or during systematical archaeological discoveries.

Alongside mining techniques, a specialized theoretical knowledge was acquired as a result of thorough studies and had a major role in the extension of surface and underground mining. Sketches, mechanical drawings and mining maps drawn in pencil or watercolours, black and white or coloured, create a valuable documentary fund regarding the various stages of mining and metallurgy science and technology development.

Many parts of this heritage are valuable due to their age, their uniqueness or low frequency among museums' patrimony and due to their scientific potential. Therefore, these collections of national importance significantly complete the industrial mining heritage, formed in Maramureş and in other mining regions of Romania.

The continuous development of these mining technique collections through acquisitions and research projects in the mining areas, in collaboration with specialists from various fields such as industrial archaeology, geology and speology, has a major importance in the management strategy of the Maramures County Museum of History and Archaeology. In accordance with the specific character of the institution, this heritage is carefully preserved, in order to be studied and highlighted in the scientific and expositional circuit.

1

TIPARE DE SIGILIU

2

PLANŞA **I**

STAMPE

PLANŞA **II**

UNELTE

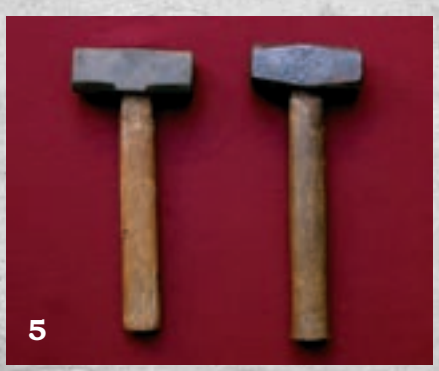

1

2

3

4

5

6

PLANŞA **IV**

PLANŞA V

PLANŞA **VI**

PLANŞA **VII**

PLANŞA **VIII**

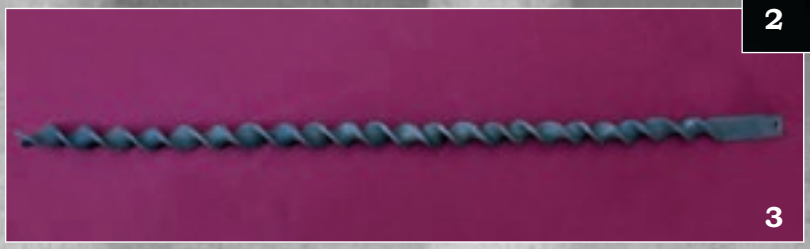

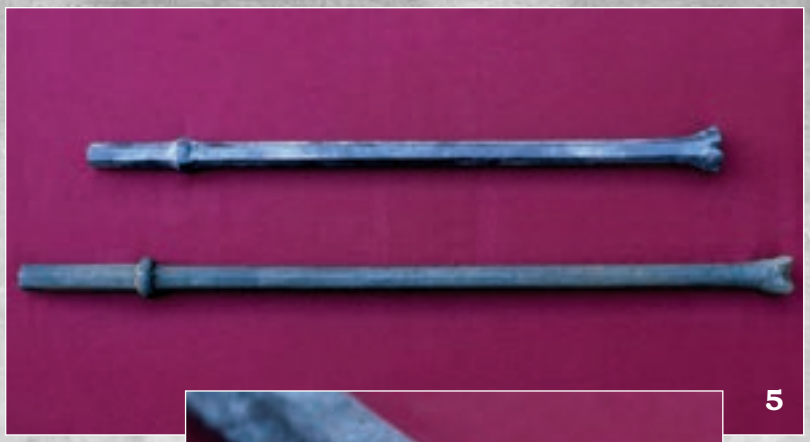

PLANŞA **IX**

PLANŞA **X**

1

2

3

TROCURI, CHIBLE, SCĂRI

4

5

6

PLANŞA **XI**

PLANŞA **XII**

MIJLOACE DE TRANSPORT

PLANŞA **XIII**

1

2

PLANŞA **XIV**

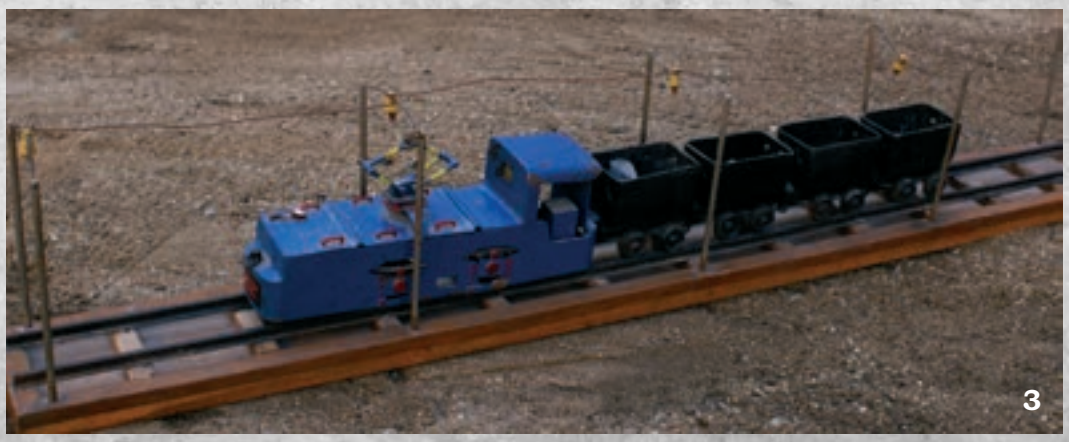

3

1

2

3

PLANŞA **XV**

PLANŞA **XVI**

OPAIȚE ŞI LĂMPI DE MINĂ

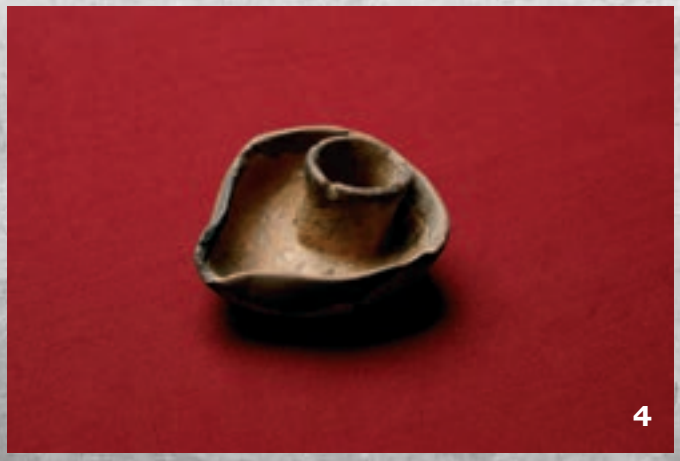

PLANŞA **XVII**

PLANŞA **XVIII**

PLANŞA **XIX**

1

2

3

4

PLANŞA **XX**

PLANŞA **XXI**

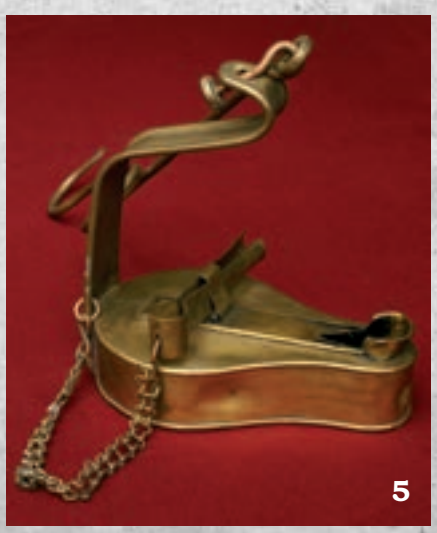

PLANŞA **XXII**

PLANŞA **XXIII**

1

2

3

4

5

RECIPIENTE DE PROBĂ ŞI PREPARARE

1

2

3

4

PLANŞA **XXIV**

PLANŞA **XXV**

PLANŞA **XXVI**

PLANŞA
XXVII

PLANŞA **XXVIII**

1

2

3

4

5

PLANŞA **XXIX**

INSTALAȚII

1

2

3

4

5

PLANȘA **XXX**

1

PLANŞA
XXXI

2

3

4

5

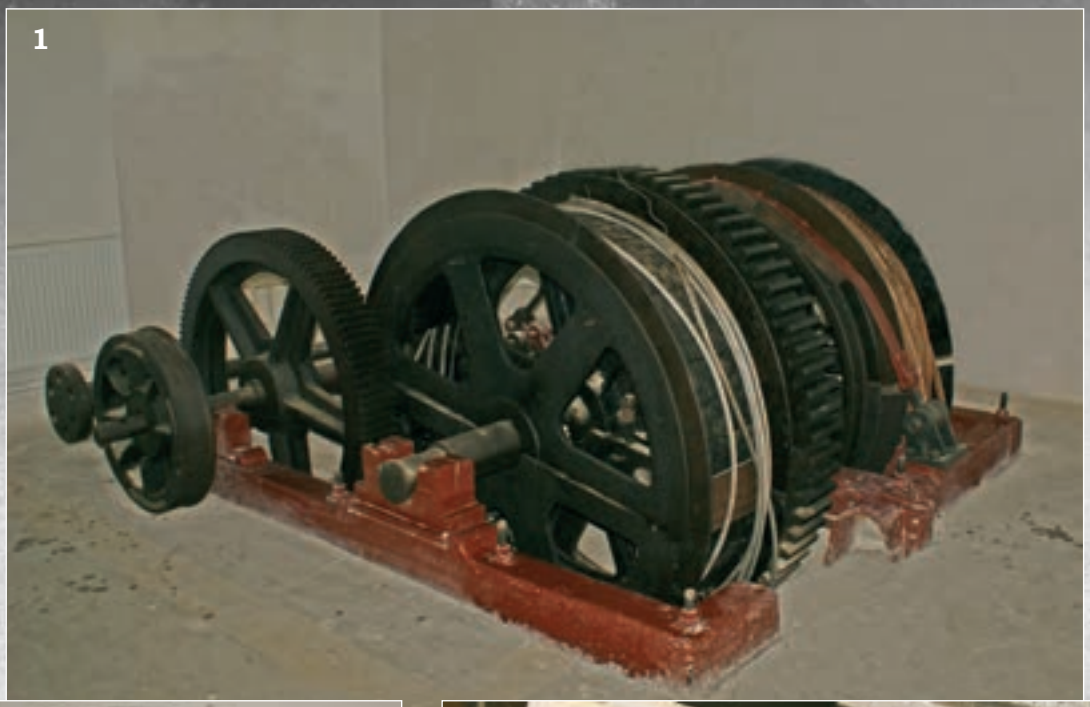

PLANŞA **XXXII**

1

2

3

4

5

PLANŞA **XXXIII**

1

INSTRUMENTE ŞI APARATE DE MĂSURAT

2

3

4

1

2

3

PLANŞA **XXXV**

4

1

2

3

4

PLANŞA **XXXVI**

1

2

PLANŞA **XXXVII**

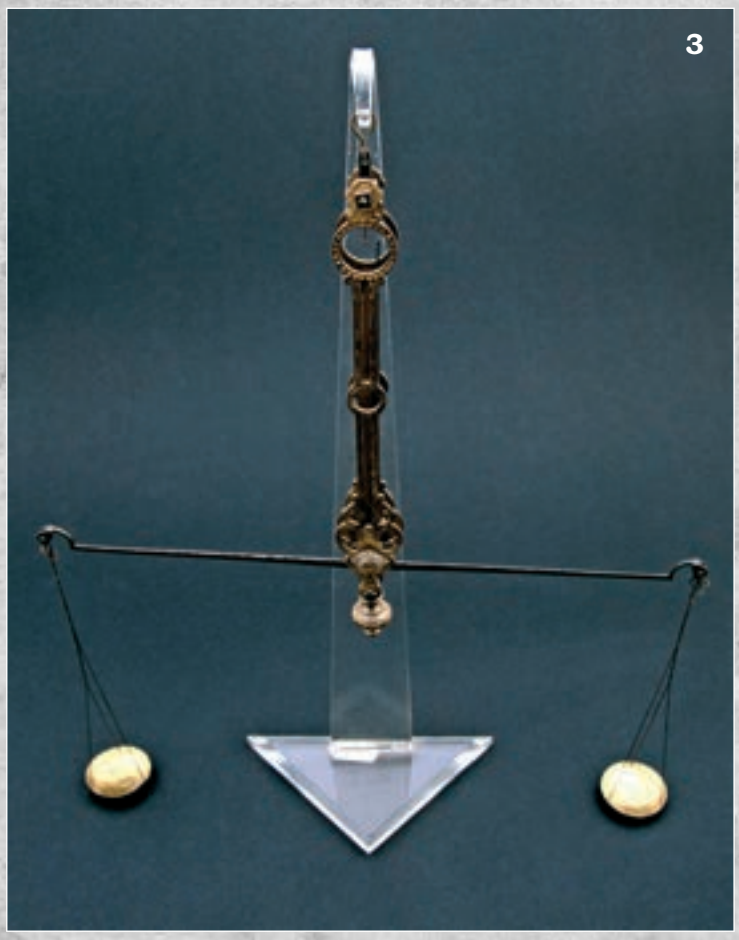

3

4

5

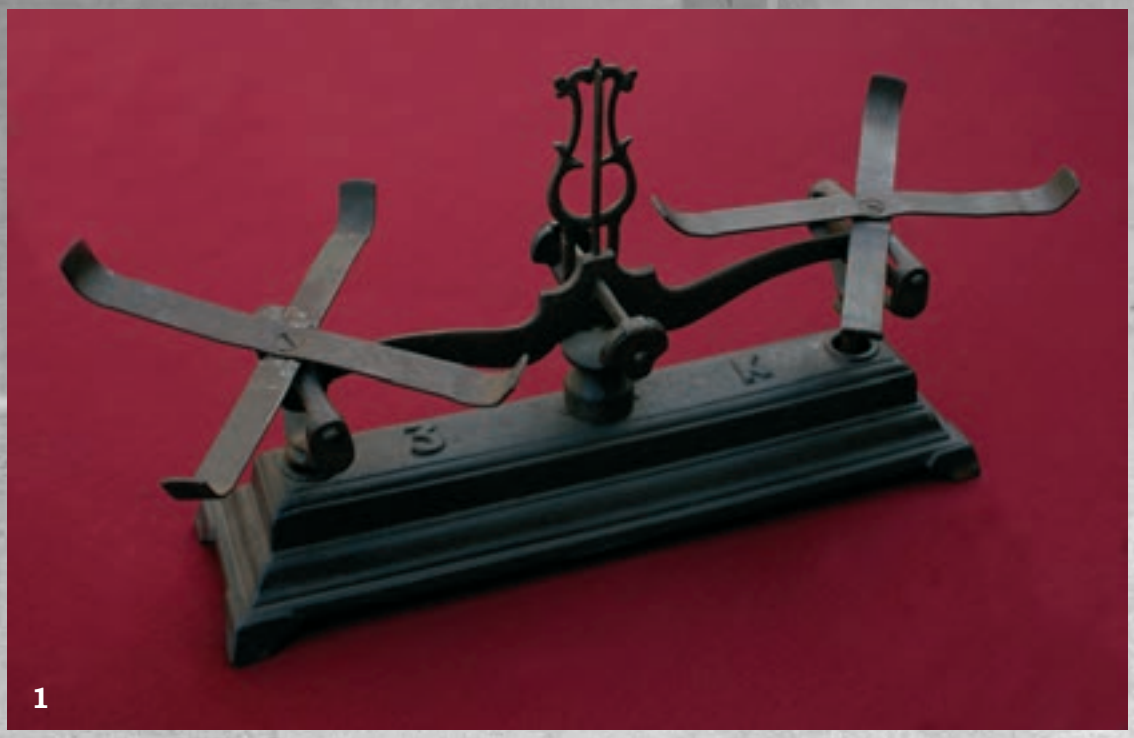

1

2

3

4

PLANŞA
XXXVIII

PLANŞA **XXXIX**

1

2

VEŞMINTE ŞI ACCESORII

3

PLANŞA **XL**

PLANŞA **XLI**

ÎNSEMNE ŞI SIMBOLURI

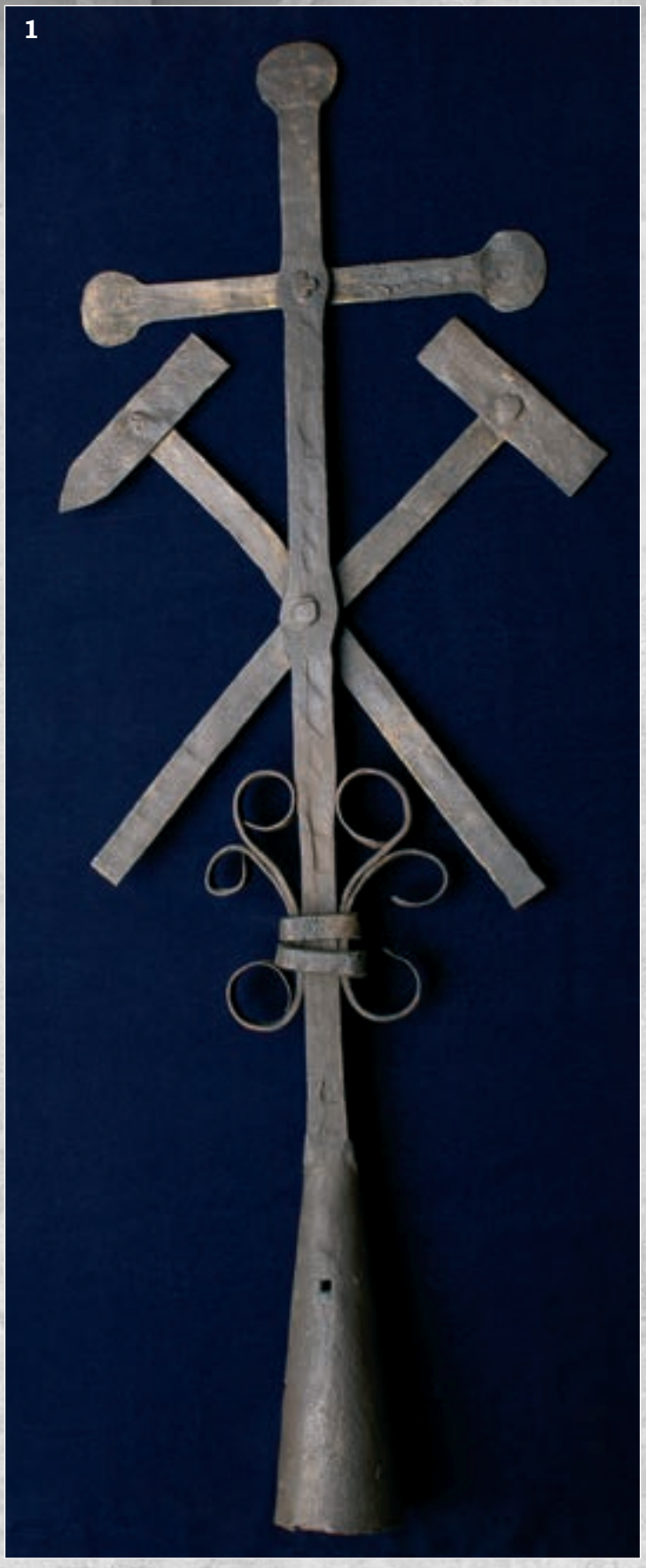

PLANŞA **XLII**

1

PLANŞA **XLIII**

2

PLANŞA **XLIV**

PLANŞA **XLV**

1

2

3

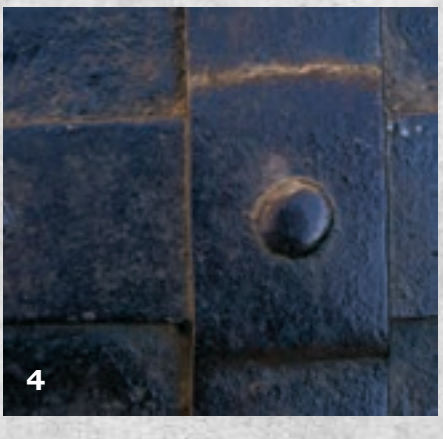
4

6

7

5

PLANŞA **XLVI**

EXPLOATAREA SĂRII

1

2

3

4

5

6

PLANŞA
XLVIII

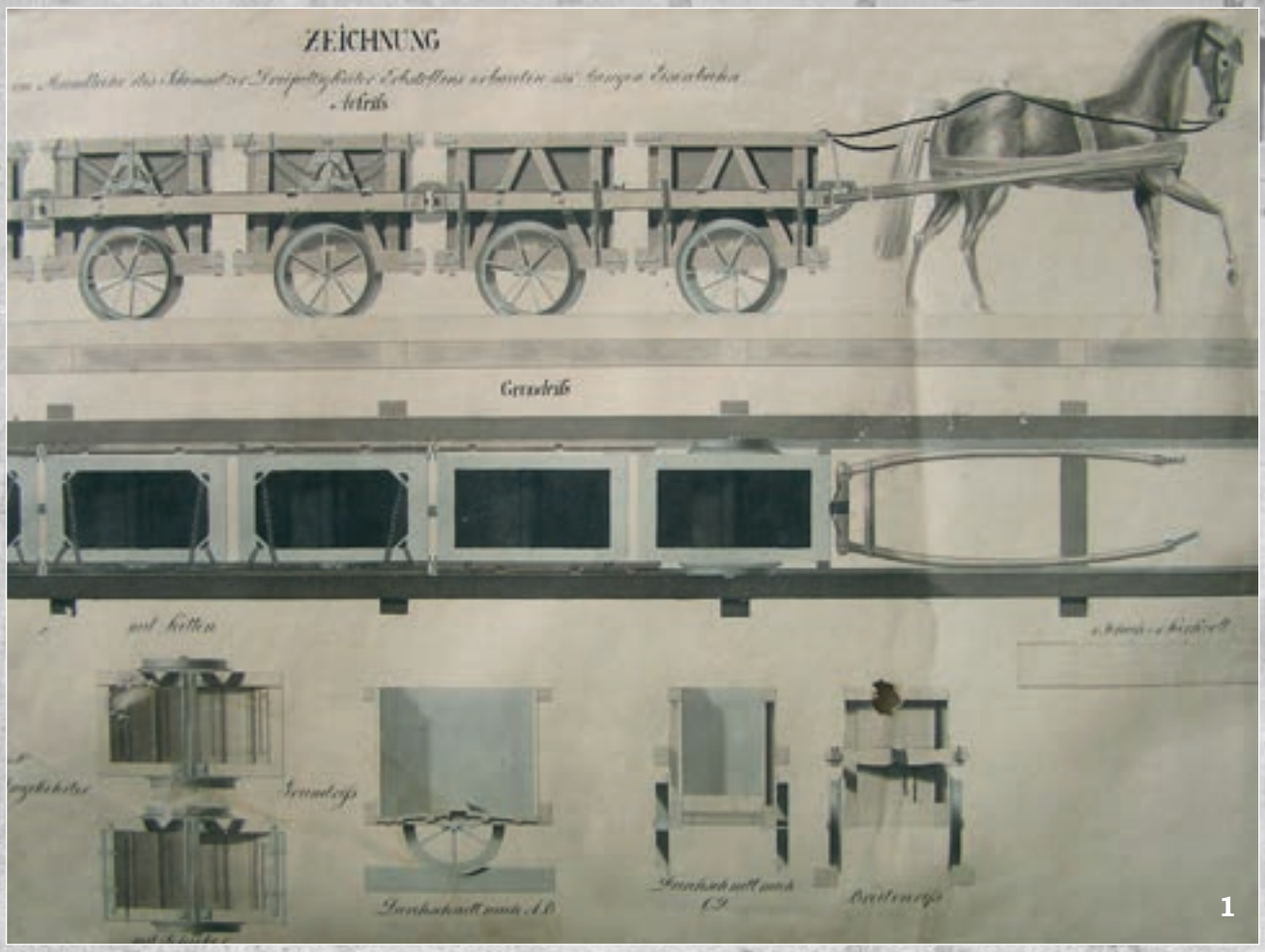

1

PLANŞA **XLIX**

FOND DOCUMENTAR

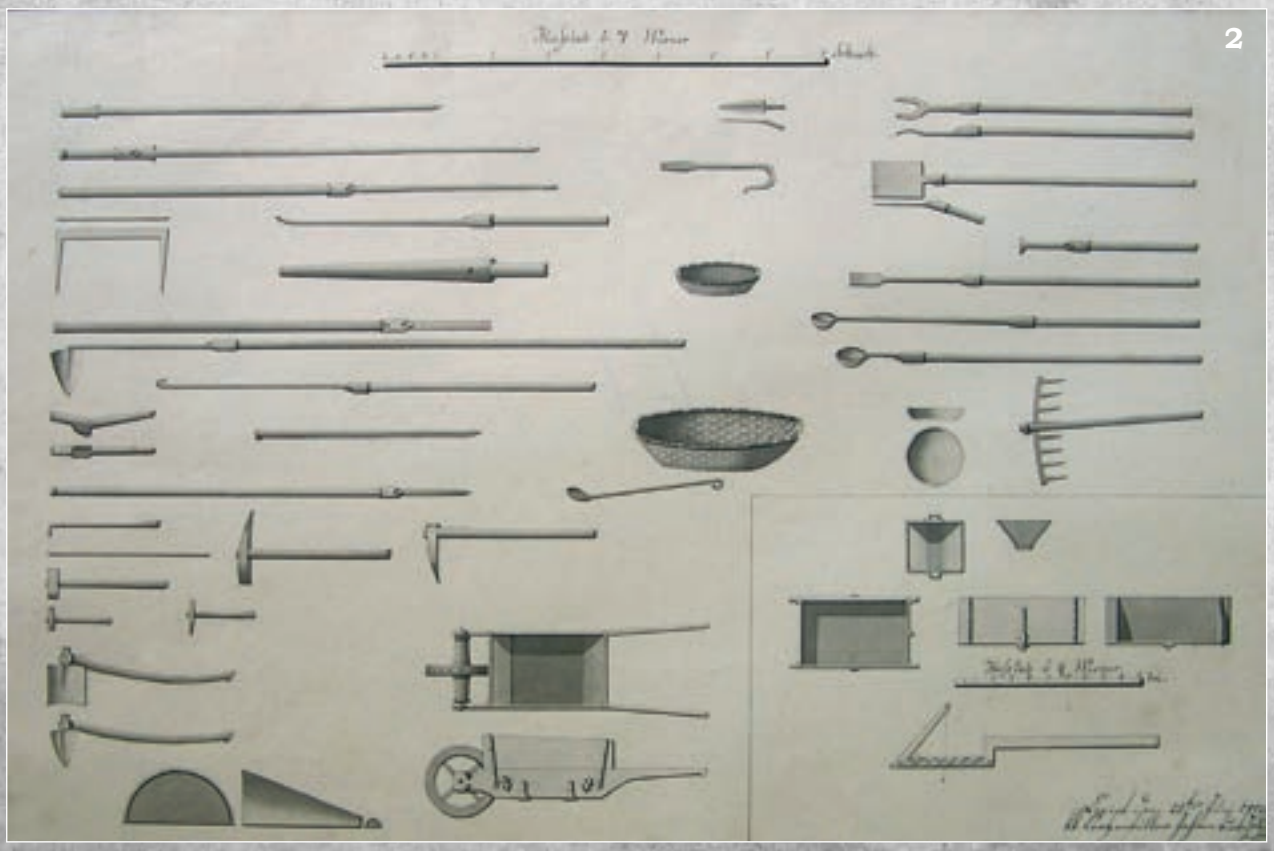

2

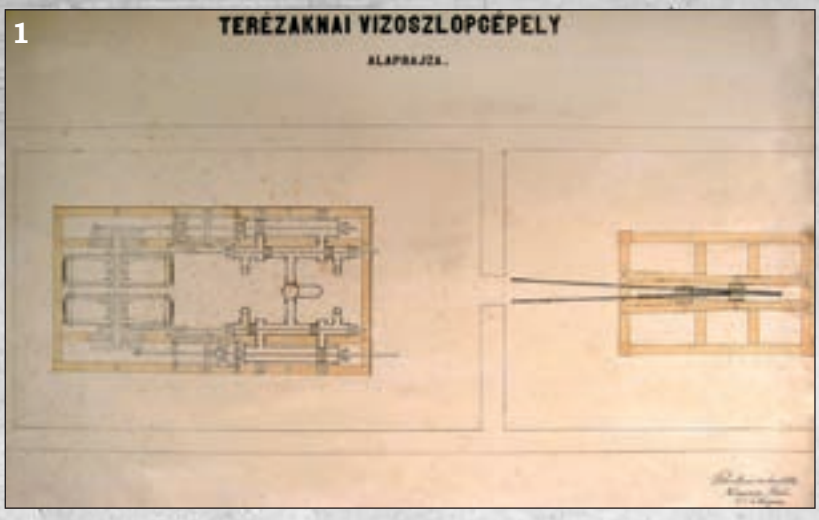
1
TERÉZAKNAI VIZOSZLOPGÉPELY
ALAPRAJZA.

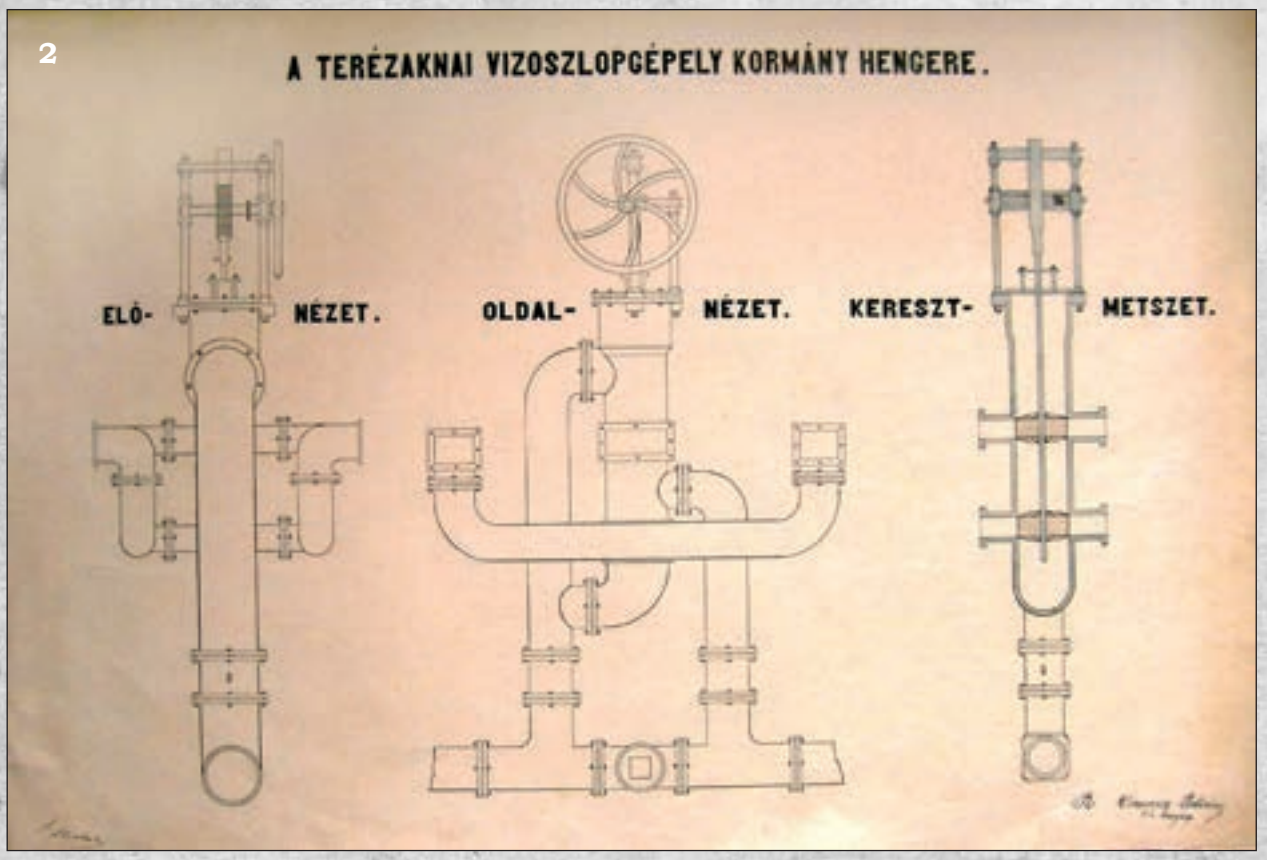
2
A TERÉZAKNAI VIZOSZLOPGÉPELY KORMÁNY HENGERE.
ELÖ- NÉZET.
OLDAL- NÉZET.
KERESZT- METSZET.

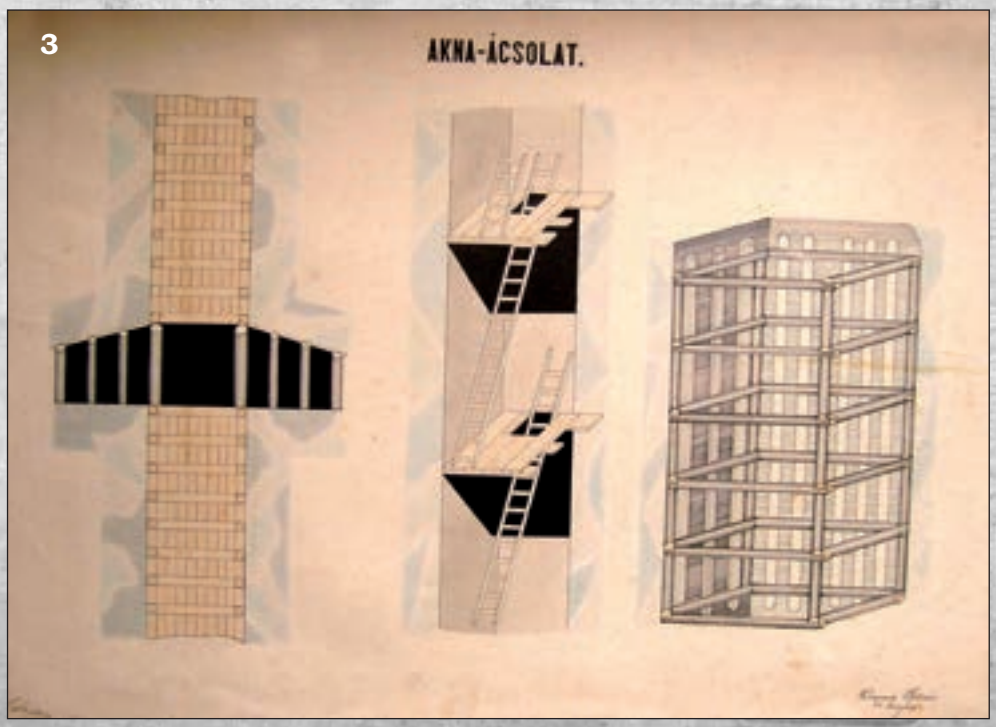
3
AKNA-ÁCSOLAT.

PLANŞA **L**

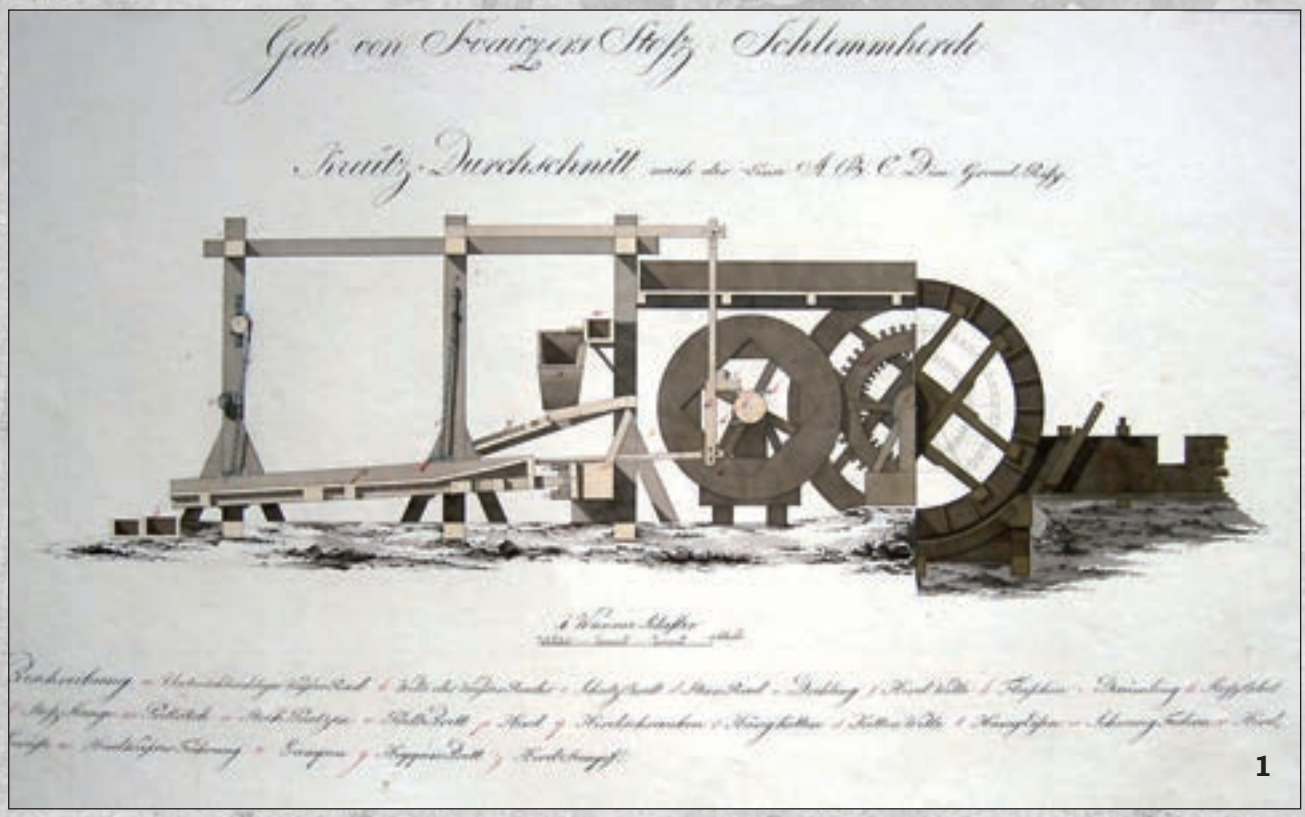
Gab von Swaizer Stuß Schlemmherde
Kreutz Durchschnitt
1

PLANŞA **LI**

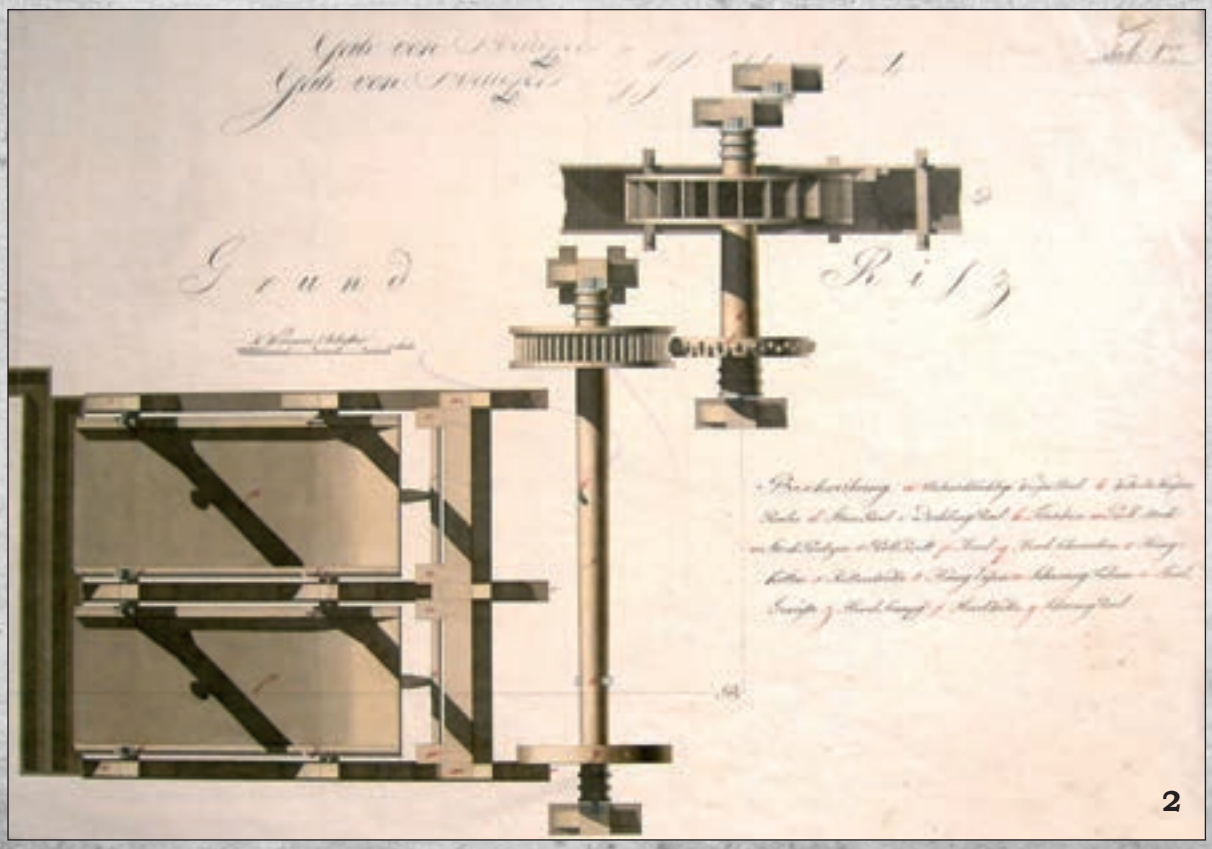
Grund Riß
2

PLANŞA **LII**

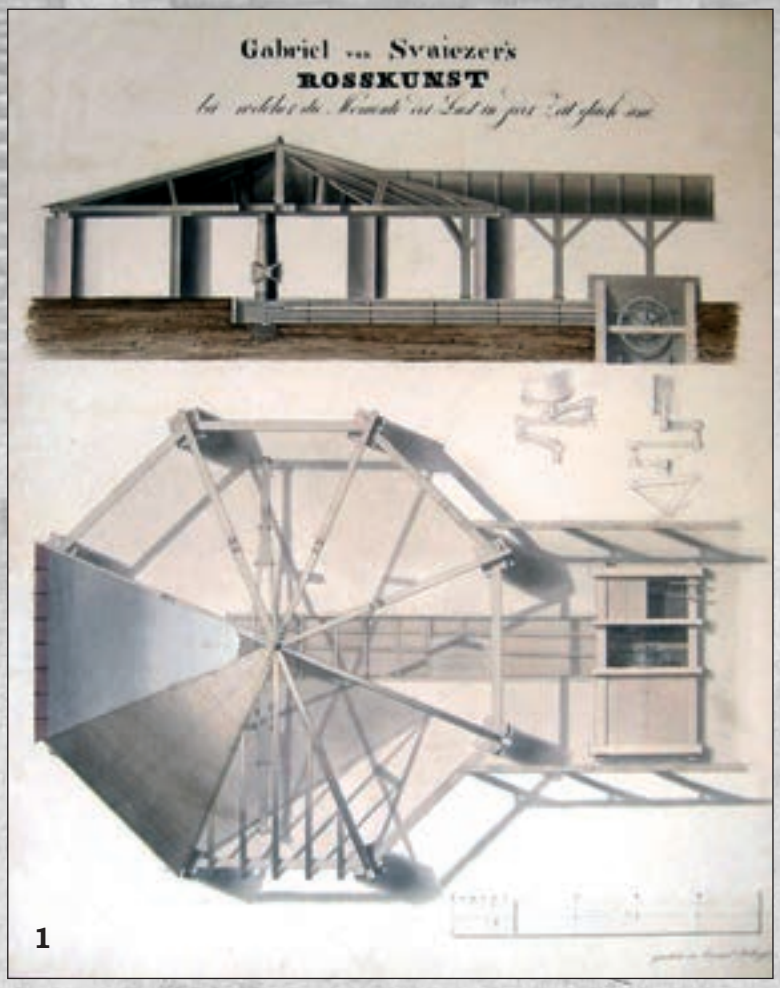

1

2

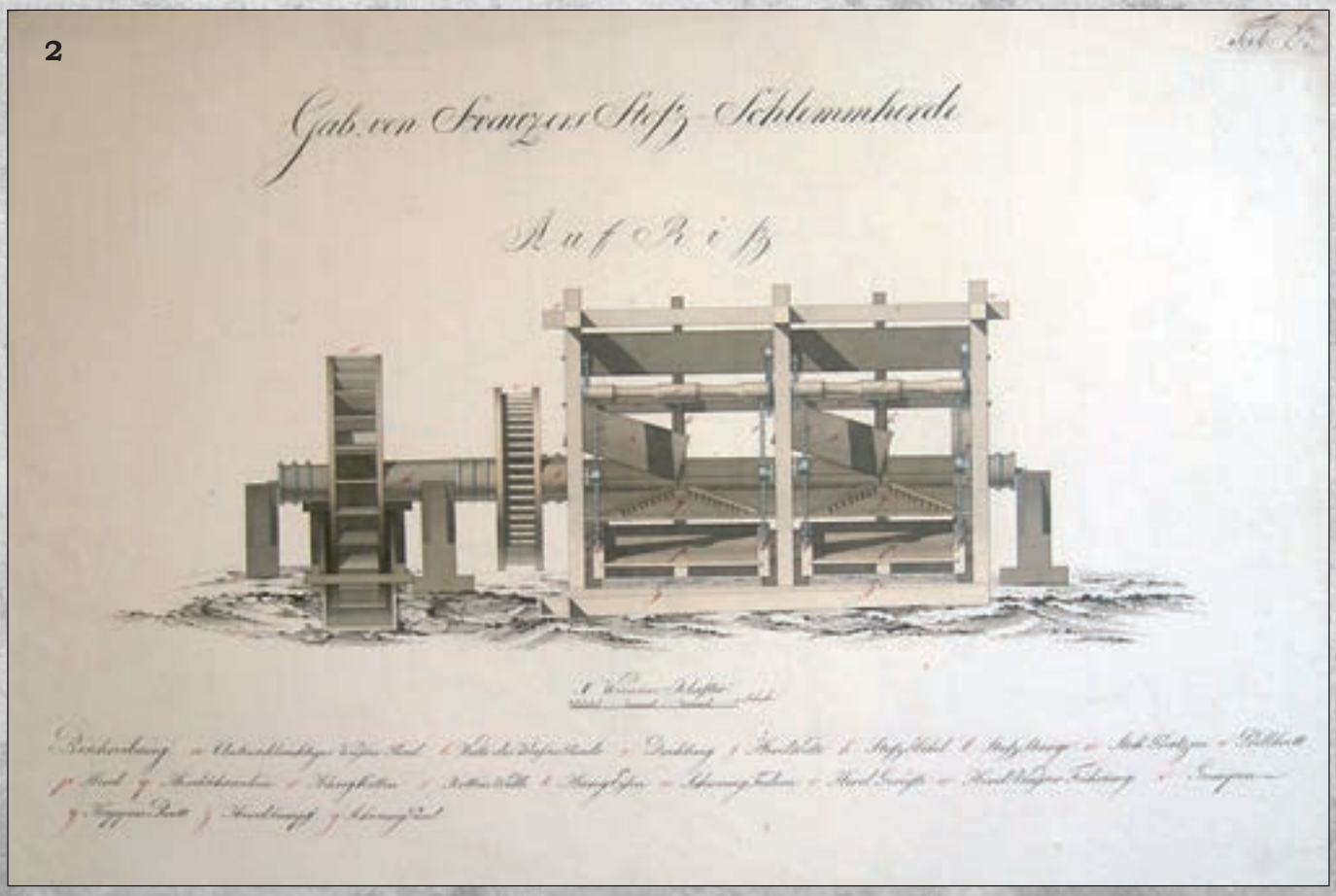

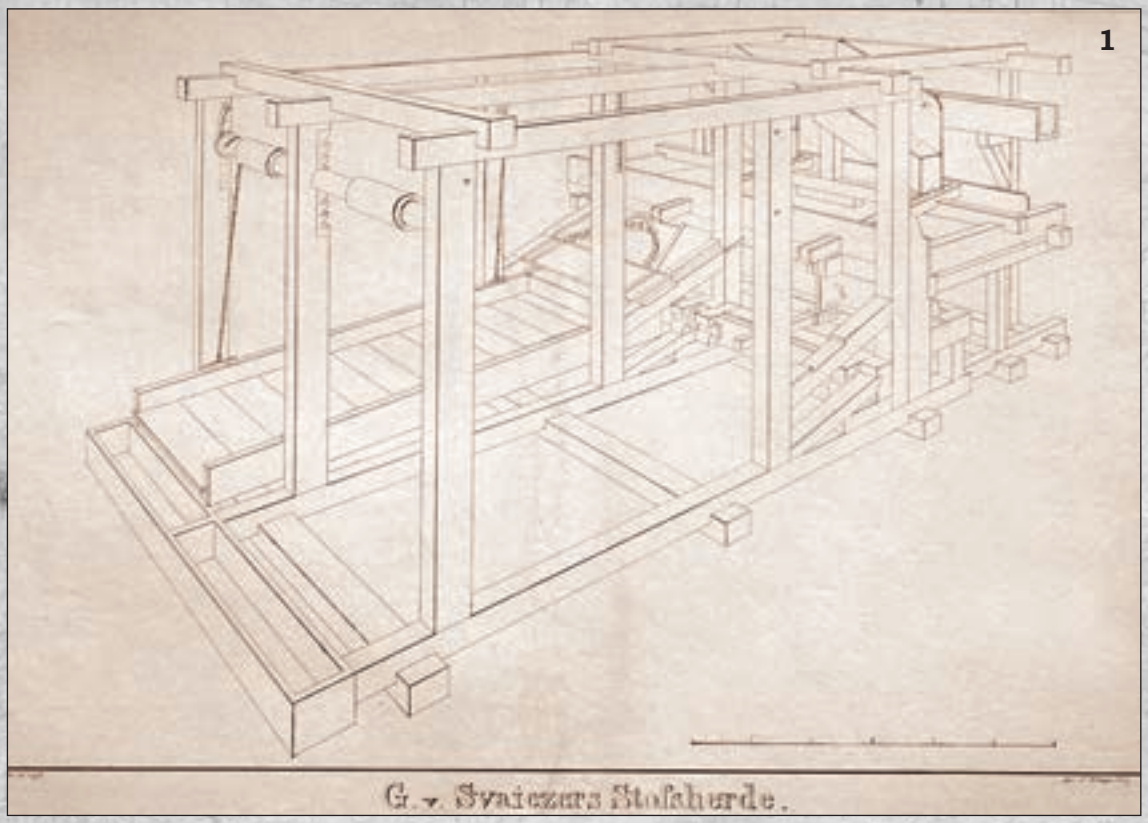

PLANŞA **LIII**

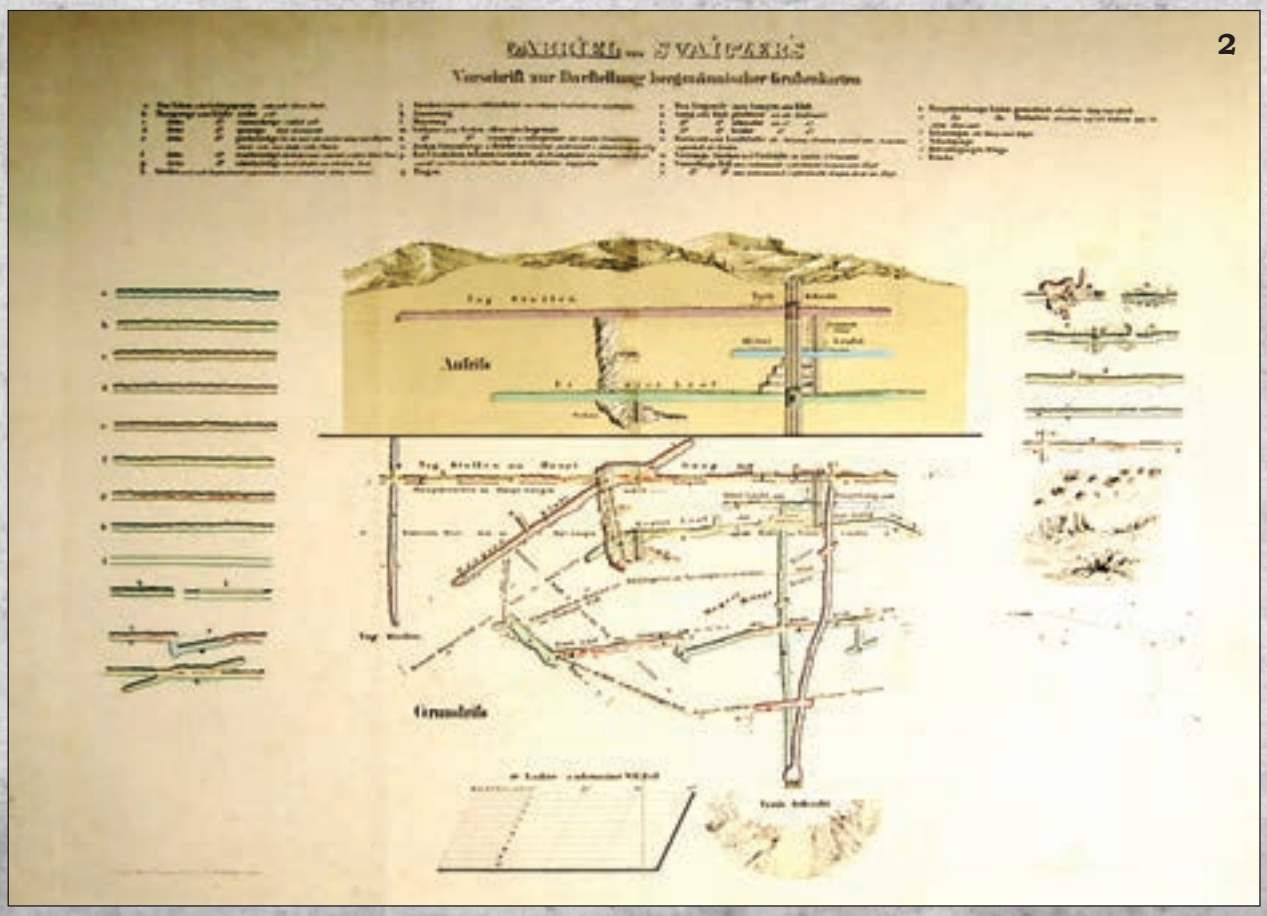

1

PLANŞA **LIV**

2

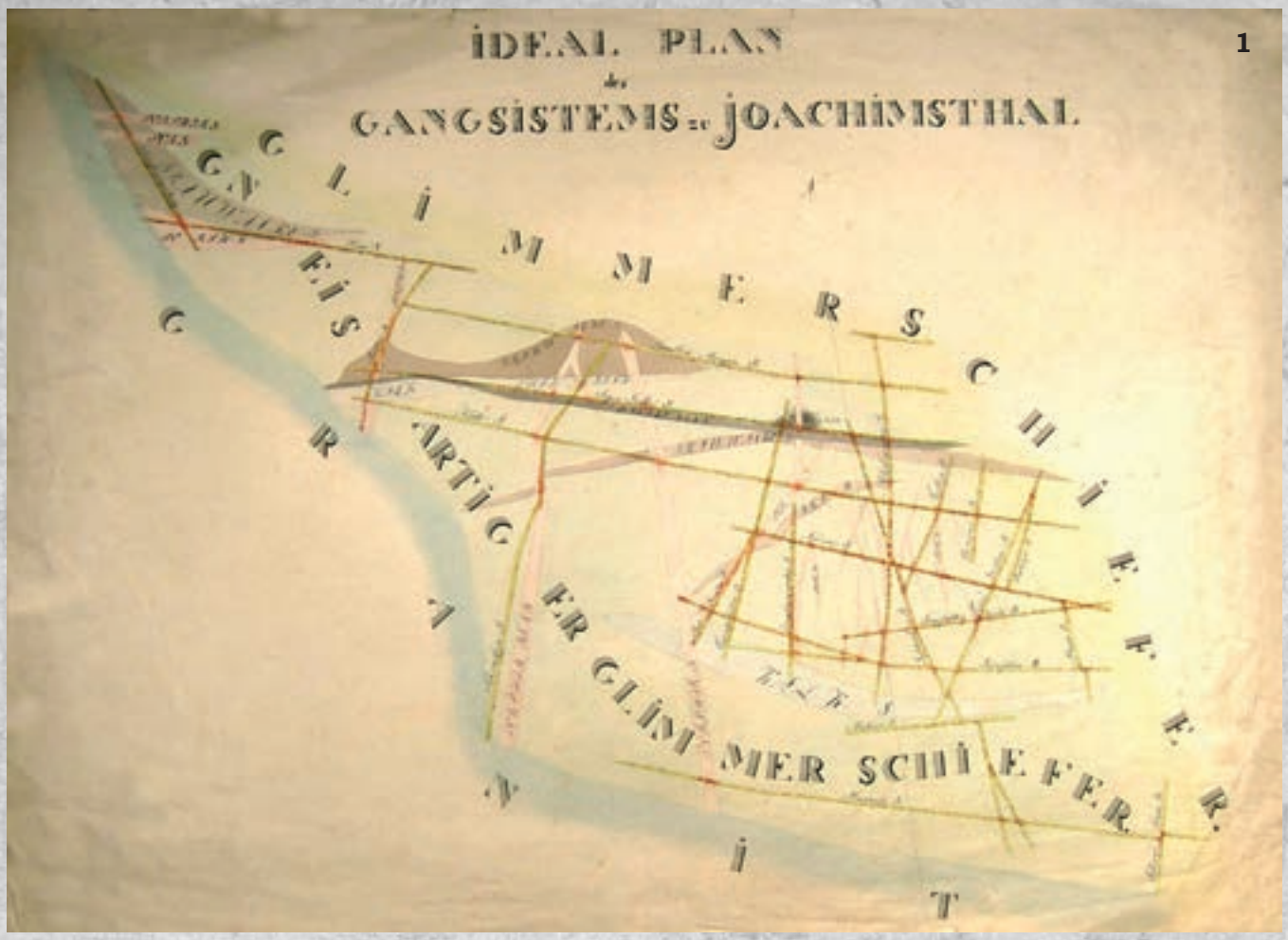
1
IDEAL PLAN
GANGSISTEMS zu JOACHIMSTHAL
GLIMMERSCHIEFER
GRANIT
GLIMMERSCHIEFER

PLANŞA **LV**

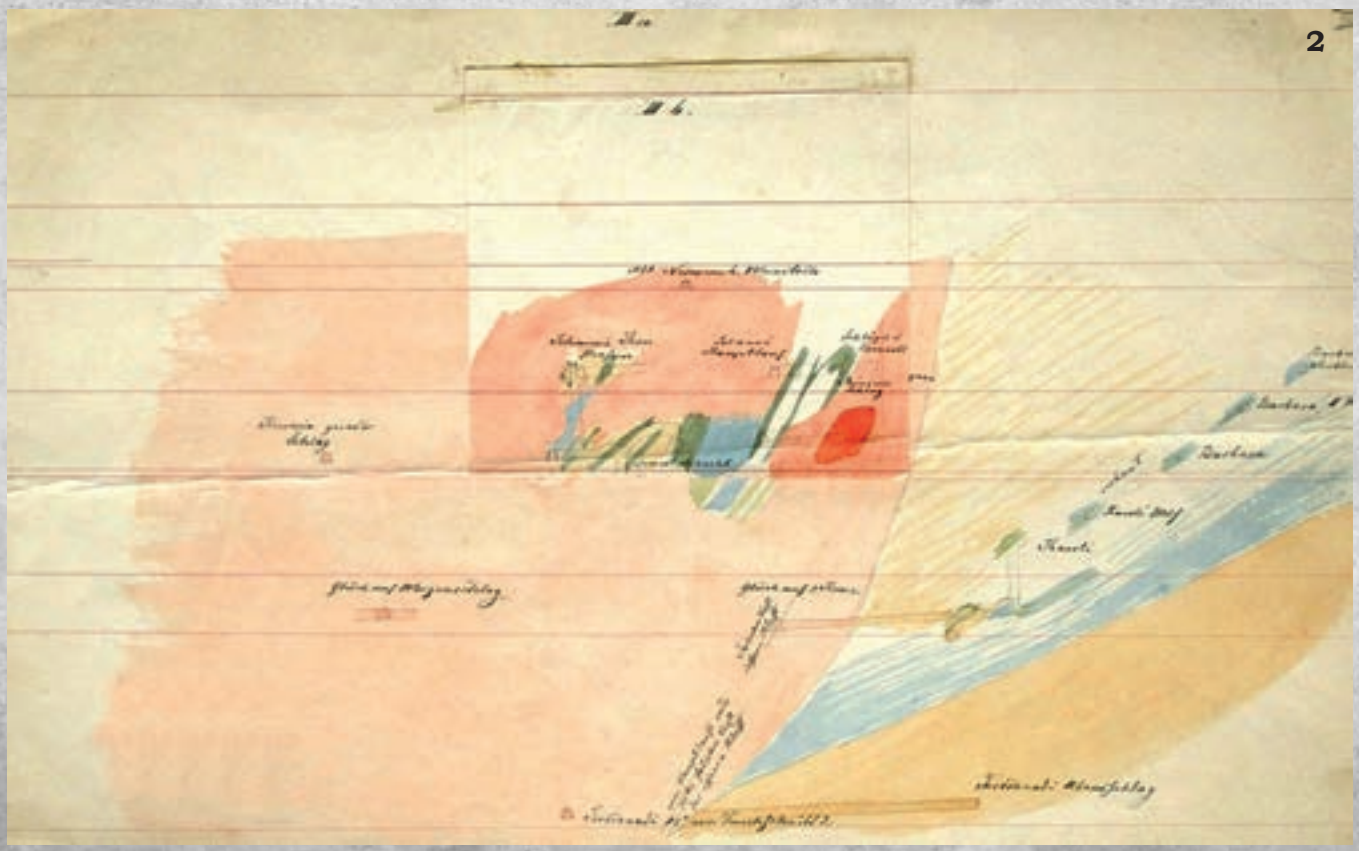
2

1

PLANŞA **LVI**

2

1

PLANŞA **LVII**

2

PLANŞA **LVIII**

PLANŞA **LIX**

PLANŞA **LX**

PLANŞA **LXI**

PLANŞA **LXII**

PLANŞA **LXIII**

PLANŞA **LXIV**

1

MINISTERUL INDUSTRIEI ŞI COMERŢULUI
REGIA INTREPRINDERILOR MINIERE
ŞI METALURGICE ALE STATULUI DIN ARDEAL
DIRECŢIA MINELOR ŞI UZINELOR
BAIA-MARE

CARTEA de AUR
A
AFINĂREI DE AUR ŞI ARGINT.

2

3

4

Uniunea muncitorilor minari şi topitori.

CARTE DE MEMBRU
TAGSÁGI KÖNYV

Baiut

5

CALENDARUL MINERULUI
PE ANUL
1936

EDITAT DE
UNIUNEA MUNCITORILOR DIN INDUSTRIA MINIERĂ DIN ROMÂNIA

LEI 20 —

PLANŞA **LXV**

EXPLICAȚIA PLANŞELOR

TIPARE DE SIGILIU

Planşa I. 1. Tipar de sigiliu al oraşului medieval Baia Sprie, mijlocul secolului XIV; **2.** Tipar de sigiliu al oraşului medieval Baia Mare, mijlocul secolului XIV.

STAMPE

Planşa II. 1, 2. Complex minier de pe Muntele de Mijloc (Mons Medius) din Baia Sprie, stampă, 1773, autor: Franz Freyherr von Haklberg und Landau; **3.** Poarta Podului (Poarta de nord a oraşului Baia Mare), stampă,1802.

UNELTE

Planşa III. 1, 2. Ciocane (tip fistău), secolele XIX-XX, Baia Mare, Baia Sprie; **3-5.** Ciocane (tip puțcă), secolele XIX-XX, Baia Mare-*Săsar*; **6.** Ciocane (puțcă, baros), secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului*; **7.** Baros, secolele XIX-XX, Băiuț.

Planşa IV. 1. Ciocane, secolele XIX-XX, Băiuț; **2.** Ciocan, secolul XIX, Baia Mare (lung.10,7 cm, lăț. 4,5 cm); **3.** Ciocan (tip daltă), secolul XX, Baia Mare (lung. 23,5 cm, lăț. 3, 2 cm); **4.** Ciocan (tip daltă), secolele XVIII-XIX, Baia Sprie (lung. 12 cm, lăț. 4,5 cm); **5.** Ciocan (tip daltă), secolele XIX-XX, Baia Sprie; **5.** Secure, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului*.

Planşa V. 1. Târnăcop, secolul XX, Baia Mare; **2.** Târnăcop, secolele XIX-XX, Băiuț (lung. 21,6 cm, lăț. 5,4 cm); **3.** Ciocan de verificare şi copturit, secolele XIX-XX, Ilba; **4.** Târnăcop cu pinten, secolele XIX-XX, Cavnic; **5.** Dălți, secolul XX, Baia Mare-*Săsar*.

Planşa VI. 1. Ciocane de fierar, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Săsar*; **2.** Cleşti de fierar, secolele XIX-XX, Baia Mare (Săsar); **3.** Cleşte pentru strâns capse de puşcare, secolul XX, Baia Mare-*Săsar*; **4**. Foale mici, secolul XIX, Baia Mare; **5.** Foale mari**,** secoleleXIX-XX, Baia Mare.

Planşa VII. 1. Sapă cu pinten, secolele XVIII-XIX, Dealul Minei, Baia Sprie (lung. 27 cm, lăț. 14 cm); **2.** Sapă, secolul XX, Baia Mare; **3.** Greblă, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului* (lung. 25,5 cm, lăț. 23,5 cm); **4.** Lopată, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului* (lung. 40,5 cm, lăț. 5,4 cm).

Planşa VIII. 1. Țâncuşe (şpiț), secolele XIX-XX, Baia Mare; **2, 4.** Sfredele (un capăt în formă de coadă de rândunică), secolele XIX-XX, Baia Mare; **3.** Sfredel, secolele XIX-XX, Baia Mare; **5, 6.** Sfredele (un capăt în formă de floare), secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului.*

Planşa IX. 1-4. Perforatoare mecanice, secolul XX, Baia Mare.

TROCURI, CHIBLE, SCĂRI

Planşa X. 1. Trocuri de lemn, secolele XVIII-XIX, Băiuț (puțul Breiner); **2.** Troc de lemn, secolele XIX-XX, Baia Sprie; **3.** Troc de lemn, secolele XIX-XX; **4.** Troc de lemn, secolul XIX (lung. 55 cm, lăț. 23 cm, î. 7 cm); **5.** Troc de tablă, secolele XIX-XX, Băiuț; **6.** Troc de tablă, secolele XIX-XX, Chiuzbaia.

Planşa XI. 1. Troc de tablă, secolele XIX-XX, Baia Mare; **2, 3.** Troc de tablă, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului*; **4.** Chiblă de piele (găleată), secolele XVIII-XIX, Baia Sprie; **5.** Butoi de purtat pe spate (puton), reconstituire; **6.** Chiblă de lemn (găleată), reconstituire.

Planşa XII. Băile Borşa-*Toroioaga.* **1, 2.** Scări de lemn; **3.** Trocuri de lemn, secolele XVIII-XIX.

MIJLOACE DE TRANSPORT

Planşa XIII. 1, 2. Roabă, secolul XIX, Băiuţ; **3, 4.** Roabă, secolele XVIII-XIX, Baia Mare-*Herja*.

Planşa XIV. 1. Vagonet cu tijă de ghidare (cutie reconstituită), secolele XVIII-XIX, Baia Mare-*Valea Borcutului*; **2.** Vagonet, secolul XX (machetă); **3.** Trenuleţ, secolul XX (machetă);

Planşa XV. 1-3. Car masiv (tileagă), secolul XX, Băiţa.

OPAIŢE ŞI LĂMPI DE MINĂ

Planşa XVI. 1-4. Opaiţe de ceramică, secolele XV-XVIII; **5**. Opaiţ de ceramică, fragment, secolele XVII-XVIII, Firiza.

Planşa XVII. 1. Matriţă din gresie pentru opaiţ (lung. 9 cm, î. 3,5 cm); **2**. Opaiţ de ceramică, secolul XIX; **3, 4.** Opaiţe cu corp deschis, secolele XVIII-XIX; **5, 6.** Opaiţ cu corp deschis, 1742 (diam. 15 cm, î. 2,8 cm).

Planşa XVIII. 1-3. Opaiţe cu corp deschis, secolele XVIII-XIX, Baia Mare-*Valea Borcutului*; **4.** Opaiţ cu corp închis, secolele XVIII-XIX, (lung.11cm, î. 2,8 cm); **5-7.** Opaiţ cu corp deschis.

Planşa XIX. 1. Opaiţe cu corp închis, secolul XIX; **2-5.** Opaiţe cu corp închis, secolul XIX, Baia Mare-*Valea Borcutului*.

Planşa XX. 1-4. Opaiţe cu corp închis, secolul XIX.

Planşa XXI. 1, 2. Opaiţe cu corp închis, secolele XIX-XX, Baia Mare-*Valea Borcutului*; **3, 4.** Opaiţ cu corp închis, secolul XIX, Baia Mare (lung. 13 cm, î. 2,7 cm); **5, 6.** Opaiţ cu corp închis, secolul XIX, Baia Mare.

Planşa XXII. 1-5. Lămpi cu carbid, secolul XX, Baia Mare-*Valea Borcutului*, Baia Sprie; **6.** Lampă cu carbid, secolul XX, Borşa (lung. 71cm, diam. 19 cm).

Planşa XXIII. 1, 2. Lămpaşe, secolele XIX-XX, Baia Mare; **3, 4.** Lămpi de control gaze, secolul XX, Baia Sprie, Cavnic; **5.** Lampă electrică, secolul XX, Baia Mare.

RECIPIENTE DE PROBĂ ŞI PREPARARE

Planşa XXIV. 1-3. Şaitrocuri de lemn**,** secolele XIX-XX, Băiuţ; **4.** Şaitroc de lemn, secolul XIX, Brad (jud. Alba).

Planşa XXV. 1. Piatră pentru zdrobit minereu, secolul XIX; **2.** Mojar de grafit, secolele XIX-XX, Baia Mare; **3.** Mojar, secolul XIX, Baia Mare (diam. 26,5 cm, î. 29 cm); **4.** Mojar, secolul XIX, Baia Mare; **5.** Mojar, secolele XVIII-XIX.

Planşa XXVI. 1-3. Mojar, 1754 (diam. 20 cm, î. 20 cm); **4, 5.** Mojar, 1779, Baia Mare.

Planşa XXVII. 1–6. Vase de probă, secolele XVIII-XIX.

Planşa XXVIII. 1. Vatră de ceramică, secolul XIX (lung.17,5 cm, lăţ. 18 cm, î. 13 cm); **2, 4.** Vase de probă (creuzete), secolul XIX; **3.** Polonice de aramă, secolul XVIII; **5.** Vase de probă, secolele XVIII-XIX.

Planşa XXIX. 1. Vase de probă, secolul XIX, Chiuzbaia; **2-5.** Vase de probă, secolul XX, Baia Mare.

INSTALAȚII

Planşa XXX. 1. Saboți de şteamp, secolele XIX-XX, Baia Sprie; **2**. Bile de moară, secolul XX, Cavnic; **3–5.** Machete de şteamp, Baia Mare, Baia Sprie.

Planşa XXXI. 1. Ax de troliu manual de extracție, secolele XVIII-XIX, Baia Sprie; **2-4.** Conducte de lemn, părți componente ale unei instalații de evacuare a apei din subteran, secolele XVIII-XIX, Băiuț (puțul *Breiner*); **5.** Cofă, secolul XIX, Băiuț.

Planşa XXXII. 1-3. Componente ale unei maşini de extracție, secolul XX, Baia Mare; **4.** Maşină de extracție, machetă; **5.** Ventilator de mină, secolul XX, Baia Mare.

Planşa XXXIII. 1, 2. Instalații de preparare şi separare electrolitică din vechea Afinărie, secolul XX, Baia Mare; **3.** Trezoreria; **4.** Lingotieră; **5.** Sistemul de închidere cu cifru de la uşa metalică a trezoreriei.

INSTRUMENTE ŞI APARATE DE MĂSURAT

Planşa XXXIV. 1-3. Busole cu arc suspendat, secolele XVIII- XIX; **4.** Busolă, secolul XX.

Planşa XXXV. 1, 2. Nivelă „Rost", secolele XIX-XX; **3.** Teodolit cu busolă, secolul XX; **4.** Nivelă „Geblach", secolul XX;

Planşa XXXVI. 1. Teodolit „Rost", secolele XIX-XX; **2.** Teodolit „Hildebrand", secolul XX; **3, 4.** Teodolit „Rost" pe trepied.

Planşa XXXVII. 1, 2. Balanță, secolul XIX; **3.** Balanță folosită în monetărie, secolul XIX; **4, 5.** Balanță pentru cântărirea aliajului de aur şi argint, secolul XX.

Planşa XXXVIII. 1. Cântar, secolele XVIII-XIX; **2.** Greutăți, secolul XIX, **3.** Cântar, secolul XX, Baia Mare; **4.** Balanță, secolul XX, Baia Mare.

Planşa XXXIX. 1-5. Greutăți şi truse cu greutăți, secolele XVIII-XIX.

VEŞMINTE ŞI ACCESORII

Planşa XL. 1. Cămaşă de lucru, secolul XIX; **2.** Şorț de piele, secolul XIX, Cavnic; **3.** Tăşti din piele nituită, secolele XIX-XX, Firiza, Chiuzbaia.

Planşa XLI. 1. Veston de uniformă, secolele XIX-XX, Baia Sprie; **2, 3.** Şapcă de la uniformă, secolele XIX-XX, Baia Sprie; **4.** Chipiu de elev la Şcoala minieră din Baia Sprie, secolul XX; **5.** Cască de maistru miner, secolul XX, Baia Mare.

ÎNSEMNE ŞI SIMBOLURI

Planşa XLII. 1. Cruce cu însemnele mineritului, secolul XIX, Baia Sprie; **2.** Cruce de la Căpitanatul minier din Baia Sprie, secolul XIX.

Planşa XLIII. 1. Piatră de concesiune minieră, 1863, Cavnic; **2.** Placă de lemn, 1909, amplasată la încetarea lucrărilor de exploatare în una din galeriile puțului *Breiner* de la Băiuț.

Planşa XLIV. 1-3. Vas ceramic, 1853, Baia Sprie (diam. 16 cm, î. 41,5 cm); **4**. Cărămidă cu ciocanele încrucişate şi literele „N B" de la Nagy Bánya (Baia Mare), secolele XVIII-XIX.

Planşa XLV. 1-4. Pfenigi minieri care au circulat în regiunea minieră Baia Mare, secolele XVII-XVIII.

Planşa XLVI. 1-5. Ladă metalică de păstrat valori, secolul XIX, Chiuzbaia; **5-7.** Baston de lemn, secolul XIX.

EXPLOATAREA SĂRII

Planşa XLVII. 1, 2. Balanță, 1736, Baia Mare (lung. 230 cm, lăț. 40 cm); **3.** Topor, secolul XIX, Ocna Şugatag; **4.** Topor, secolul XIX, Coştiui; **5.** Mojar, secolul XIX, Ocna Şugatag (diam. 23 cm, î. 16, 5 cm).

Planşa XLVIII. 1. Firma localității Ocna Şugatag, secolul XIX; **2.** Sirena de la mina Gavril, secolele XIX-XX, Ocna Şugatag; **3, 4.** Obiecte casnice pentru sare, secolele XIX-XX, zona Chioar; **5.** Ciocan de lemn pentru sfărâmat sarea, secolele XIX-XX, zona Chioar (lăț. 22 cm, diam. 8, 5 cm); **6.** Piuă de lemn, secolele XIX- XX, zona Chioar.

FOND DOCUMENTAR

Planşa XLIX. 1. Vagoneți cu tracțiune animală, desen tehnic, secolul XIX. **2.** Unelte şi mijloace de transport, desen tehnic, 1805;

Planşa L. 1, 2. Instalație minieră, Baia Sprie (puțul *Terezia*), desene tehnice realizate de István Oravecz, 1913, 1914; **3.** Cadru de susținere din lemn, Baia Sprie (puțul *Terezia*), desen tehnic realizat de István Oravecz, 1913, 1914.

Planşa LI. 1, 2. Instalații miniere, desene tehnice realizate de Gabriel von Svaiczer, 1824.

Planşa LII. 1, 2. Instalații miniere, desene tehnice realizate de Gabriel von Svaiczer.

Planşa LIII. 1. Model de masă vibrantă, desen tehnic realizat de Gabriel von Svaiczer,1839; **2.** Hartă minieră întocmită de Gabriel von Svaiczer.

Planşa LIV. 1. „Măsurători miniere", carte scrisă de Csia Ignácz, Schemnitz (Banská Štiavnica-Slovacia), 1904; **2.** Reproducere tablou alegoric, 1818 (?).

Planşa LV. 1. Galeriile *Ioachim* (Herja), plan tehnic, 1841; **2.** Mine din Baia Sprie, plan tehnic, secolul XIX.

Planşa LVI. 1. Exploatarea minieră *Valea Roşie* (Baia Mare), fotografie, 1930; **2.** Intrare în galeria *Cuza Vodă*, mina Valea Roşie (Baia Mare), placă fotografică (11/8 cm), perioada interbelică.

Planşa LVII. 1. Mină pe *Valea Borcutului* (Baia Mare), fotografie, perioada interbelică; **2.** *Dealul Crucii* din Baia Mare, fotografie, perioada interbelică.

Planşa LVIII. 1. Mina de Est din Baia Sprie, reproducere tablou semnat Meyer**.**

Planşa LIX. 1. Casă de miner, Baia Sprie, fotografie, începutul secolului XX; **2, 3.** Valea Principală, Baia Sprie, fotografie, începutul secolului XX.

Planşa LX. 1. Mineri în zi de sărbătoare, Cavnic, fotografie, perioada interbelică; **2.** Cavnicul de Sus, fotografie, perioada interbelică.

Planşa LXI. 1. Flotația din Baia Sprie, fotografie, primele decenii ale secolului XX ; **2.** Flotația veche din Cavnic, fotografie, primele decenii ale secolului XX.

Planşa LXII. 1, 2. Ferneziu, fotografii, primele decenii ale secolului XX.

Planşa LXIII. 1. Mineri la gura minei din Chiuzbaia, ilustrată, 1911; **2.** *Dealul Minei* din Baia Sprie, fotografie, începutul secolului XX.

Planşa LXIV. 1-3. *Cartea de Aur a Afinăriei de aur şi argint din Baia Mare*, 1934-1951; **4.** Carte de membru al Uniunii muncitorilor şi topitorilor, Băiuț, 1918; **5.** *Calendarul Minerului pe anul 1936*, publicație periodică editată de Uniunea muncitorilor din industria minieră din România.

Planşa LXV. 1-3. Sediul Direcției minelor şi uzinelor metalurgice din Baia Mare, fotografii, primele decenii ale secolului XX (astăzi, sediul Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş).

CUPRINS

CAROL KACSÓ, *Date cu privire la istoria mineritului din Maramureş* **5**
Dates regarding the history of Mining in Maramureş County (Abstract)..... **17**

LUCIA POP, *Colecțiile de minerit ale Muzeului din Baia Mare*..... **19**
The Mining Collections of the Baia Mare Museum (Abstract)..... **27**

PLANŞE I-LXV..... **29**

EXPLICAŢIA PLANŞELOR..... **95**

Tipar: **EUROTIP**
Baia Mare, Maramureş
str. Dacia nr.4
tel/fax: 0262.211.118